

OVER Oegstgeest

Halfjaarlijks tijdschrift
22e jaargang nummer 2
November 2010
Losse nummerprijs: € 4,50

EEN UITGAVE VAN DE VERENIGING OUD OEGSTGEEST

Kasteel Endegeest
in beeld gebracht

De Pastoorswetering

322 (Dutch) Squadron

De boerderij van
Bremmer

Van Zendingshuis naar
Hendrik Kraemerpark

Uit de vliktobak: archief
Stichting Oud-Poelgeest

Mijmerende schrijver

TROOSTENDE TREURWILG

In 2011 viert hij zijn tachtigste verjaardag, de treurwilg aan de vijver waar Frederik Hendriklaan, Koninginnelaan en Willem de Zwijgerlaan samenkomen. Bladerend door het Oegstgeester fotoarchief trekt zijn leven aan me voorbij.

Een plagende peuter is hij in 1927. Klein maar veelbelovend staat hij daar de fontein te betreuren, die in het midden van de vijver maar steeds geen water spuit.

In de winter van 1961 is hij uitgegroeid tot een indrukwekkende volwassene. Een kathedraal van ijs, die met grote spijt beziet dat hij toch nog te klein is om met zijn takken in de hemel te komen.

Alles heeft hij in de loop van zijn lange leven tussen zijn wortels gehad. Piepende eendjes. Poepende honden. Half ontblote jongens en meisjes.

Nu, in 2010, staat de bejaarde boom nog maar mager in het blad. Het grote treuren lijkt voorbij. Troost is ervoor in de plaats gekomen.

In zwoele zomernachten slaat hij verzoenend zijn twijgen om de schouders van rumoerige hangjongeren en de buurtbewoners die hen bestrijden.

“De eerste helft van het leven gaat voorbij met het verlangen naar de tweede helft,” legt hij fluisterend uit. “De tweede helft met het betreuren van de eerste.”

In deze rubriek mijmert steeds een andere schrijver over zijn woonplaats Oegstgeest. Jeugdboekenauteur Corien Botman opent de rij en wijdt haar gedachten aan de treurwilg aan de vijver in het Oranjepark. Ze heeft dichter Teun Klumpers gevraagd de pen voor het volgende nummer van ‘Over Oegstgeest’ van haar over te nemen.

COLOFON

Redactie: Anke Casteel,
redactie@oudoegstgeest.nl
Bijdragen: Charles E.S. Arps, Jasper de Bruin,
Han Foppe, Carla de Gloppe-Zuijderland,
Freek Lugt, Joke Nieuwenhuis, Herman Oost,
Willy Tordoir.
Vormgeving: Tra[design]
Druk: Drukkerij Karstens
Oplage: 850

VERENIGING OUD OEGSTGEEST

Bestuur

Voorzitter: Harry Vissers
Secretaris: Bernadette Straetmans
Penningmeester: Hans Knook
Lid: Marieke van Haaren
Lid: Marlies Merkestein
Lid: Peter Sigmond
Lid: Nenke van Wermeskerken

Secretariaat

De Kempenaerstraat 51
2341 GH Oegstgeest
Telefoon 071 512 30 23
secretaris@oudoegstgeest.nl
www.oudoegstgeest.nl
Lidmaatschap VOO: € 17,50
Bankrekening 56.69.41.538

Ereleden

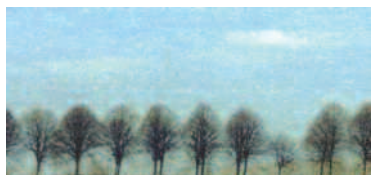
Mr. J.J.L. de Soeten (1994)
L. Driessen (1998)
Ir. P. Hellinga (2006)
M. Lugt-Rethans (2010)

*Hoewel aan de samenstelling van deze uitgave de
grootst mogelijke zorg is besteed, kan de uitgever,
(hoofd)redactie en auteurs niet aansprakelijk wor-
den gesteld voor eventuele fouten noch kunnen aan
de inhoud rechten worden ontleend.*

I N M E M O R I A M

Marise Spieksma-Boezeman

Het zal velen van u niet ontgaan zijn dat Marise Spieksma, oud eind-redacteur van het VOO-tijdschrift op 30 april is overleden. Een jaar daarvoor gaf ze het redactiestokje over, na ruim 10 jaar het tijdschrift met hart en ziel te hebben gemaakt. Om Marise nog een keer te eren beelden we hierbij het Zeeuwse landschap af, waar van zij zo hield. Dank Marise, voor alles wat je voor het tijdschrift hebt betekend.

Inhoud

Al lezend valt op dat veel bijdragen gaan over onderwerpen die zich op de huidige grens van Oegstgeest bevinden. De Pastoorswatering kadert het noorden van Oegstgeest in; het Zendingshuis, het Land van Bremmer, kasteel Endegeest en de opgravingen bij Nieuw- Rhijngeest begrenzen het zuiden van ons dorp en kasteel Oud-Poelgeest staat zuidwestelijk, grofweg op de grens met Leiden. Op pag. 16 is te zien dat Oegstgeest achtereenvolgens in 1896, 1920 en 1966 grote delen van haar grondgebied node heeft afgestaan en in dat licht is het aardig te lezen dat burgemeester Luiting Maten (pag. 8) zich in 1946 al openlijk tegen verdere annexatie door Leiden heeft uitgesproken.

Van Zendingshuis naar Hendrik Kraemerpark ► 4

De auteur neemt ons mee op een wandeltocht door het Hendrik Kraemerpark en beschrijft de ontstaansgeschiedenis van het oude en nieuwe appartementencomplex in het genoemde park.

Burgemeester Luiting Maten ► 8

In de burgemeesterserie dit keer wetenswaardigheden over de korte ambtstermijn van waarnemend burgemeester Luiting Maten, die in 1946 drie maanden burgemeester van Oegstgeest was.

Waar? Of niet waar? ► 10

Worden in deze rubriek normaliter vragen beantwoord, nu wordt er één gesteld over een gebeurtenis in 1945. Wie kan helpen?

De Pastoorswatering ► 12

Ligging, naam en waarde van een oude afwateringssloot uiteengezet in woord en beeld.

Van toen naar nu: de annexaties van Oegstgeest ► 16

Uit de Vlikobak ► 18

Een inzage in het archief van de Stichting Oud-Poelgeest 1946-1950, de periode dat 'Jeugdcentrum Oud-Poelgeest' er reilde en zeilde onder bewind van mr. H. Schokking, oprichter en directeur van het centrum.

Uit het Archief gelicht ► 23

Over de Oegstgeester Rederijkerskamer in de 17^e eeuw.

Land van Bremmer ► 24

Veel Oegstgeestenaren kennen het Land(je) van Bremmer, het weiland langs de Leidsestraatweg waar het ooievaarsnest maar leeg en leeg blijft. Maar wie was eigenlijk die Bremmer. Op die vraag wordt in het eerste deel van een tweeluik ingegaan.

Kasteel Endegeest in beeld gebracht ► 27

Onze vaste kunstredacteurs laten zien hoe en door welke kunstenaars kasteel Endegeest in de loop van de geschiedenis in beeld is gebracht.

Verenigingsnieuws ► 30

In Beeld ► 32

Een foto uit 1936 diende als inspiratie voor het plaatsen van een boombank rond een oude plataan in de Oranjebuurt.

Nieuw leven voor oude gebouwen

Van Zendingshuis naar Hendrik Kraemerpark

De fusie van de Nederlandse Hervormde Kerk, de Gereformeerde Kerken in Nederland en de Lutherse Kerk had tot gevolg dat er één landelijk Diensten en opleidingscentrum in Utrecht kwam. Het Zendingshuis in Oegstgeest werd daarom als opleidingsinstituut overbodig en kreeg een nieuwe bestemming.

DOOR HERMAN OOST

Wie vanuit de De Kempenaerstraat tussen nummer 40 en 42 door gaat, loopt een fraai ogend park in, het Hendrik Kraemerpark. Na ca. 100 meter word je geconfronteerd met twee sterk contrasterende gebouwen. Rechts een traditioneel in baksteen opgetrokken gebouw met een strakke gevel en een hoog, geknikt pannendak. Links een modern appartementengebouw met veel glas en balkons rondom (afb. 1). Wie nog wat verder loopt ziet tussen de twee gebouwen een tweetal aan elkaar vast gebouwde boerenschuren (afb. 2). Wanneer je doorloopt rechts langs de gebouwen, kom je bij de uitgang van het park aan de Leidsestraatweg. Omkijkend zie je alleen nog het oude gebouw, met enkele markante inhammen in de voorgevel, afwijkend van het patroon van de gevel.

Zou je bij binnenkomst in het park vanaf de De Kempenaerstraat direct linksaf gegaan zijn, dan had je eerst enkel het moderne appartementengebouw gezien.

Afb. 1 Zicht komende vanuit de De Kempenaerstraat.

Pas wanneer je aan de rand van het park rechtsaf zou gaan, zou je weer zicht krijgen op het oude gebouw, om uiteindelijk bij de uitgang van het park weer te eindigen met het zicht op het oude gebouw (afb. 3).

Bij het verlaten van het park aan de Leidsestraatweg ga je tussen twee zuilen door. Een blik achterom leert dat op de linker pilaar staat: 'Zendingshuis 1917' en op de rechter: 'Nieuwgeest 2002' (afb. 4). Hier ligt de verklaring van de contrasterende architectuur die we zojuist hebben mogen bewonderen.

KEUZE VOOR OEGSTGEEST

In 1917 werd het Zendingshuis opgeleverd, een opleidingscentrum gebouwd in opdracht van een aantal samenwerkende zendingsorganisaties. Aan de uitzending van zendingen naar verre, vreemde landen ging een gedegen opleiding vooraf. Om te beginnen moest de taal van het zendingsgebied en de nodige kennis van de lokale cultuur en godsdienst eigen gemaakt worden.

De voorkeur van de zendingsorganisaties voor Oegstgeest was enerzijds gebaseerd op de nabijheid van Leiden met haar grote aanbod aan 'koloniaal onderwijs': oosterse talen, godsdienstgeschiedenis, land- en volkenkunde, alles in het bijzonder gericht op Nederlands-Indië. Aan de andere kant was er een mooi stuk bouwgrond, slechts een kwartier lopen van het station. Het ging om het stuk tussen de huidige Warmonderweg, De Kempenaerstraat, Terweeweg en Leidsestraatweg. De aankoopssom kon vrijwel geheel terugverdiend worden met de verkoop van

Afb. 2 De behouden boerenschuren.

Afb. 3 Zicht op het oude gebouw vanaf de Leidsestraatweg.

grond langs de nog onbebouwde Warmonderweg en de De Kempenaerstraat aan derden. Daarbij was wel een voorwaarde dat op de verkochte percelen geen kroegen, werkplaatsen en dergelijke gevestigd mochten worden. Nog een voordeel was de ligging op een zandrug, waardoor niet geheid hoefde te worden.

Als architect werd aangetrokken J. Stuivinga uit Zeist. Opgeleverd werden het Zendingshuis, twee woningen in dezelfde stijl aan weerskanten van de ingang aan de Leidsestraatweg voor de rector en directeur binnenland en twee kleinere huizen onder één kap aan de uitgang bij de De Kempenaerstraat voor de tuinbaas en de timmermanleeraar.

Het Zendingshuis zelf bestond uit een groot rechthoekig voorgebouw, zoals dat er nu nog staat, met daarachter een kleiner, wat minder strak gebouw in dezelfde stijl, met een overdekte verbindingsgang (afb. 5, op volgende bladzijde).

Afb. 4 Toegangspilaren vanaf de Leidsestraatweg.

Tussen beide gebouwen en links van de verbindingsgang stonden twee werkschuren.

Het terrein werd grotendeels ingericht als parktuin naar een ontwerp van tuinarchitect Copijn. Verschillende elementen zijn nog herkenbaar, zoals de beboomde toegangsweg bij de ingang aan de Leidsestraatweg en het 'lindelaantje' langs de noordoostkant (hoek De Kempenaerstraat-Warmonderweg). Aan de noordwestzijde (hoek De Kempenaerstraat-Terweeweg) bevond zich een grote moestuin, waarin ook door de studenten werd gewerkt.

In de loop der jaren vonden verscheidene verbouwingen plaats, culminerend in een grondige renovatie in 1984-1985. Deze resulteerde in een efficiënte huisvesting voor de kantoren in het voorgebouw en voor de cursisten en staf in het achtergebouw. Ook het terrein zag enige verandering. Na de Tweede Wereldoorlog werd de moestuin (hoek Terweeweg-De Kempenaerstraat) tijdelijk overgenomen door de bollenkwekerij van de firma De Haan. Na het vertrek hiervan in 1976 werd de tuin verfraaid en verder ingericht met behulp van de Lagere Agrarische School.

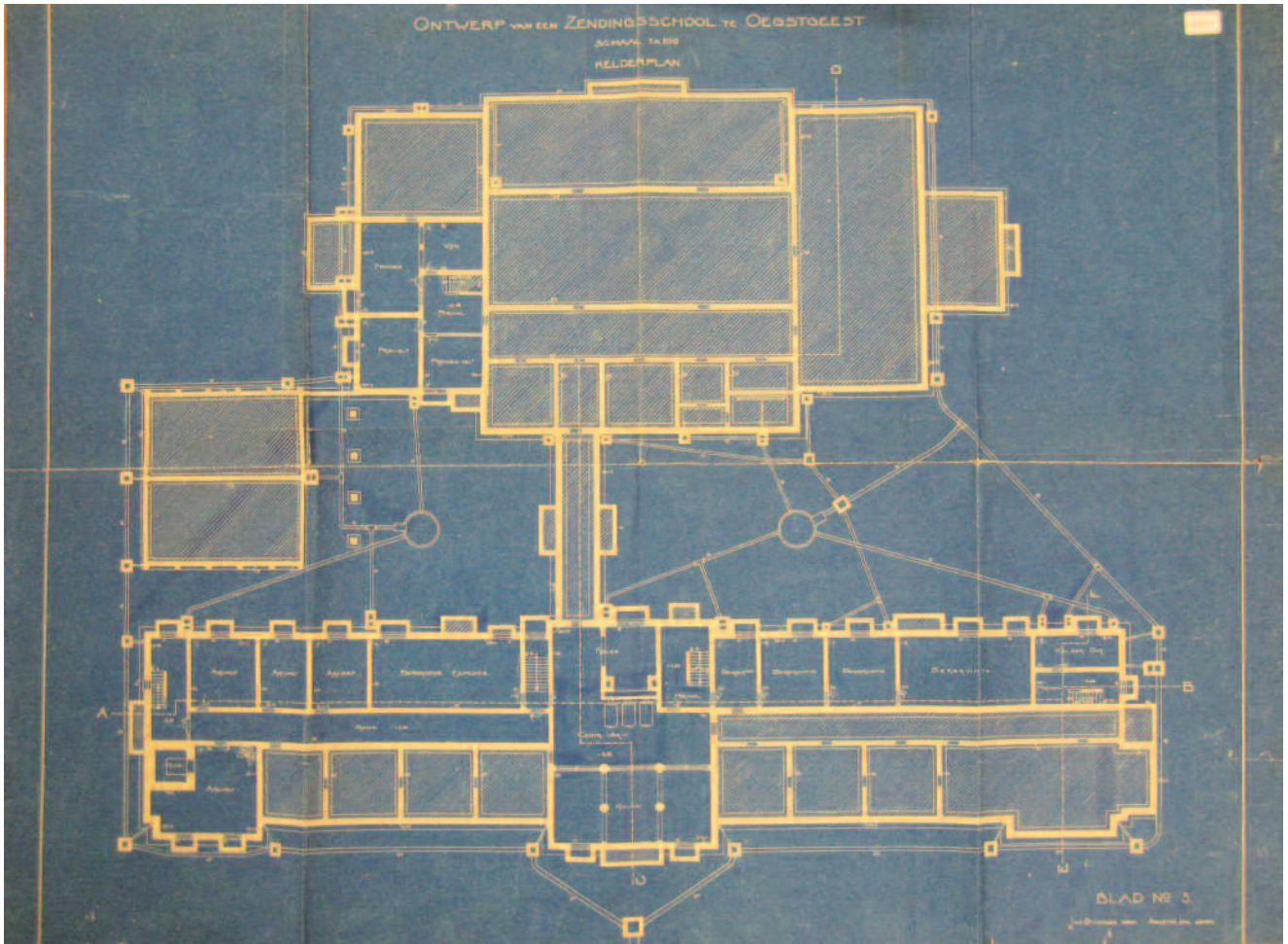
VERHUIZING NAAR UTRECHT

Nog geen tien jaar na de renovatie kwam het einde van het Zendingshuis als zodanig in zicht. De groeiende samenwerking tussen de protestantse kerken leidde onder meer tot het voornemen de ondersteunende activiteiten voor de zending te concentreren in Utrecht. In 1994 kwam in het college van B&W het mogelijke vertrek van het Zendingshuis aan de orde en de vermoede wens van de eigenaar om de hoogst mogelijke opbrengst te realiseren. Scenario's werden geopperd variërend van overname door de gemeente tot verkoop aan een projectontwikkelaar met volledige kaalslag en herbebouwing voor woondoeleinden. De ontwikkelingen binnen de protestantse kerken vergden

nog enige tijd en eind 1996 vond een overleg plaats van de eigenaar van het Zendingshuis met de gemeente over de mogelijkheden voor een wijziging van het bestemmingsplan. De geldende bestemming was 'bijzondere doeleinden' zoals scholen, kerken, verenigingsgebouwen etc. Een woonbestemming zou een hogere opbrengst kunnen genereren bij verkoop aan een projectontwikkelaar. Overigens

had de eigenaar een voorkeur voor het behoud van het gehele complex inclusief tuin, maar wel gecombineerd met een maximale opbrengst.

B&W zette de zaak uit bij de Monumentencommissie om advies en stelde vast dat de gemeenteraad randvoorwaarden zou vaststellen voor een wijziging van het bestem-

Afb.5 Bouwtekening uit 1917 van J. Stuivinga.

Afb.6 Afgewezen schets juni 1998 voor nieuwbouw.

mingsplan. De Monumentencommissie kwam in januari 1997 met een eerste aanzet voor de randvoorwaarden. Na diverse besprekingen met onder meer de eigenaar werden in augustus 1997 de randvoorwaarden vastgesteld door de raadscommissie Ruimte en Groen: groen houden, een zekere mate van openbaarheid van het terrein, rust, geen toegang voor auto's vanaf de De Kempenaerstraat, behoud van de werkschuren, voorkeur voor het behoud van de voorgevel, c.q. het voorgebouw en voor een bestemming als seniorenhuisvesting. Enige uitbreiding van de bebouwing zou bespreekbaar zijn, evenals het slopen en vervangen van de tussen- en achterbouw.

NIEUWE BESTEMMING

Eind 1997 kwam de projectontwikkelaar, Maarssens Bouwbedrijf, met een visie op de ontwikkeling van het terrein: appartementen in het voorgebouw, sloop van tussen- en achterbouw en nieuwbouw van appartementen in stijl en symmetrie met het voorgebouw. Een eerste zeer globale schets in maart 1998 leekt te passen binnen de uitgangspunten. Eind juni kwamen de eerste schetsen van de architect (afb. 6). Het voorgebouw werd heringericht als appartementengebouw en in plaats van de tussen- en achterbouw werd een nieuw appartementengebouw neergezet in de stijl van het voorgebouw en van grote omvang, nodig om voldoende woningen te creëren voor een commercieel verantwoorde projectontwikkeling. Behoud van de schuren ter plaatse was niet voorzien. Eventueel zouden deze elders op het terrein een plaats kunnen vinden.

De Monumentencommissie was zeer kritisch over de plannen. Het nieuwe appartementengebouw werd als veel te massief en zwaar klassiek ervaren en zou het oude voorgebouw geheel overheersen. Tegen historiserend bouwen en een groot volume op zich waren geen bezwaren, maar het moest veel lichtvoetiger. Het voorgebouw moest prominent aanwezig blijven en mocht niet verloren gaan tegen de achtergrond.

Een voorlopig ontwerp in de lijn van de schetsen werd nog voorgelegd, maar door de gemeente afgewezen zonder het nog maar voor te leggen aan de Monumentencommissie met dezelfde bezwaren als voorheen. De projectontwikke-

Afb. 7 Huidige situatie.

laar pakte de zaak goed op en zocht een nieuwe architect, OIII uit Amsterdam. Deze presenteerde begin 1999 zijn ideeën. Een groter bouwvolume van de nieuwbouw werd bereikt door een groter oppervlak bij een kleinere hoogte. Hierdoor bleef het achtergebouw binnen het profiel van het voorgebouw gezien vanaf de Leidsestraatweg. De werkschuren werden nadrukkelijk geïntegreerd in het ontwerp. Voor de nieuwbouw werd gekozen voor een contrasterende stijl ten opzichte van het voorgebouw, zodat de oude gebouwen zo goed mogelijk tot hun recht kwamen (afb. 7). De Monumentencommissie was positief. Men had nog wel wat moeite met een viertal inhammen in de gevel van het voorgebouw die een inbreuk maakten op het ritme van de ramen. De architect maakte echter overtuigend duidelijk dat het ging om een viertal loggia's die nodig waren om bij de appartementen de formeel vereiste buitenruimte te creëren. Deze zou anders met balkons gerealiseerd moeten worden, een veel slechtere optie.

Het ontwerp werd geaccepteerd en uitgevoerd. Hiermee was aan het merendeel van de randvoorwaarden van de gemeente uit 1997 voldaan en een nieuwe bestemming gerealiseerd voor het Zendingshuis. Saillant is wel dat hiermee een sterk dualistisch beeld werd gecreëerd. Vanuit de Leidsestraatweg gezien is de historische situatie volstrekt dominant. De nieuwbouw valt inderdaad geheel binnen het profiel van het oude voorgebouw. Kijk je vanuit de hoek Warmonderweg-De Kempenaerstraat dan is het omgekeerde het geval: de historische situatie verdwijnt geheel achter de nieuwbouw.

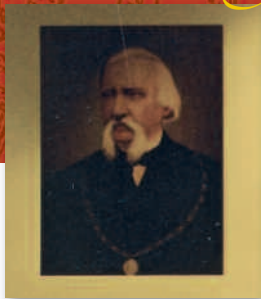
Eén van de randvoorwaarden van de gemeente uit 1997 vergde nog de nodige aandacht, namelijk de openbare toegankelijkheid van het park. Zowel het Zendingshuis als de projectontwikkelaar benadrukten dat het ging om privé terrein, dat hoogstens de facto openbaar toegankelijk was. De gemeente zette in op een formalisering en wist die te bereiken door het sluiten van een overeenkomst waarbij de gemeente een gebruiksrecht kreeg op een groot deel van het terrein in ruil voor een bijdrage van 50% in de onderhoudskosten. Verder werd het pad van de De Kempenaerstraat naar de Leidsestraatweg tot openbare weg verklaard. Natuurlijk werden daarbij de nodige waarborgen gegeven voor de rust van de bewoners.

Al met al mogen we concluderen dat er sprake is van een geslaagde herbestemming van een belangrijk stuk erfgoed van de Oegstgeester gemeenschap.

BRONNEN

- I.H. Enklaar, *De geschiedenis van het Zendingshuis der Nederlandse Hervormde Kerk*, Oegstgeest 1985.
- B.F. Drewes, *Hendrik Kraemerpark*, in VOOp, 16^e jaargang no. 2, oktober 2004, p. 7-11.
- *Canon van Oegstgeest*, p. 106-111, Oegstgeest 2007.
- Gemeentearchief Oegstgeest.

Burgemeesters van Oegstgeest

H.D. TERWEE
1853-1895

J.M. DE KEMPENAER
1895-1900

J.G.M. VAN GRIETHUYSEN
1900-1930

A.J. VAN GERREVINK
1930-1942 EN 1945

In de gang rond de vide op de tweede verdieping van het gemeentehuis hangen acht portretten van de burgemeesters van Oegstgeest sinds het ontstaan van het Koninkrijk der Nederlanden in 1815. Tussen burgemeester Van Gerrevink en burgemeester Baumann heeft Oegstgeest, naast een NSB-burgemeester (1942-1945), ook nog een waarnemend burgemeester gehad.

J.H. Luiting Maten

Waarnemend burgemeester van 8 mei 1946 tot 1 augustus 1946

Het vertrek van burgemeester van Gerrevink, in 1945, werd in Oegstgeest betreurd. Niet alleen verloor men een geziene burgemeester, maar ook was er op dat moment nog geen opvolger benoemd. De Commissaris van de Koningin Kesper nam de tijd om met een opvolger te komen. Dit was helaas niet snel het geval en – wat nog erger was – in Oegstgeest dook het annexatiespook weer op. Zou het dan nu toch gaan gebeuren? Uiteindelijk deed mr.dr. J.H. Maten (zie kader) op 8 mei 1946 als waarnemend burgemeester zijn intrede. Dit riep de vraag op “Waarom een waarnemend burgemeester en geen vaste burgemeester?” Oegstgeest werd door deze benoeming niet gerustgesteld. In tegendeel.

Luiting Maten begon voortvarend aan zijn taak, wetende dat, als hij eenmaal was ingewerkt, hij weer zou vertrekken. Dit stond zijn inzet niet in de weg. Bijgestaan door secretaris Visser vond hij snel zijn weg in Oegstgeest. In de eerste door Luiting Maten voorgezeten raadsvergadering van 5 juni 1946 werd hij mede door het oudste raadslid Oosterom verwelkomd. Deze wijst er op dat Luiting Maten voor de tweede keer als waarnemend burgemeester wordt benoemd, wat er op duidt dat de Commissaris van de Koningin hem eigenschappen en bekwaamheden toedicht om als burgemeester op te treden. Minder plezierig vindt de gemeente het dat, niet om de persoon, er aan de benoeming van een tijdelijke burgemeester minder aange-name consequenties zijn verbonden. Nu reeds wordt geconstateerd dat de gevolgtrekkingen onjuist zijn geweest.

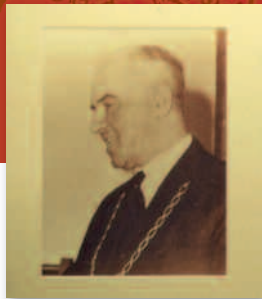
Luiting Maten begrijpt dat zijn benoeming de gemeente heeft beroerd. Wel heeft hij die dag nog contact gehad met het Kabinet van de Commissaris van de Koningin en is hij gemachtigd te zeggen dat het in het voornemen ligt om binnenkort weer een vaste burgemeester te benoemen. Het kan zes weken tot zes maanden duren. Ook wordt uit 140(!) sollicitanten nog een gemeentearchitect benoemd. Het College komt met, op kwaliteit beoordeeld, de volgende voordracht: 1. C.L. Koych, Heinenoord en 2. A. Hoekstra, Lochem. De raad vindt dat de werkzaamheden in Oegstgeest meer in lijn zijn met Lochem dan met Heinenoord. Aldus wordt Hoekstra benoemd.

Opwinding ontstaat als raadslid Blomsma de vakantie-regeling ter sprake brengt: werklieden negen dagen vakantie en ambtenaren en secretarie achttien dagen. Zijn voorstel: werklieden van negen naar twaalf dagen. Raadslid Dijsselblom valt hem bij en stelt vast dat Oegstgeest zich in een ‘achterlijk stadium’ bevindt. Overleg met de bonden is geen gewoonte. Hij pleit voor een overlegcommissie. Luiting Maten vindt de instelling van deze commissie niet nodig, het gaat om weinig personen. Blomsma legt zijn voorstel in een motie vast, die wordt aangenomen. Het college zal zich beraden.

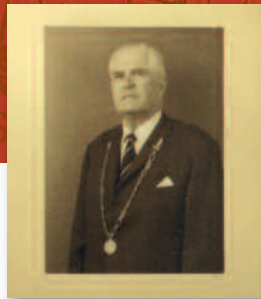
Onderwijl heeft Luiting Maten zich populair gemaakt bij zowel de burgers als de ambtenaren. Het gemeentebestuur besluit daarom unaniem om op 5 juli 1946 een brief naar de Commissaris van de Koningin te sturen en deze te verzoeken Luiting Maten als burgemeester te benoemen.

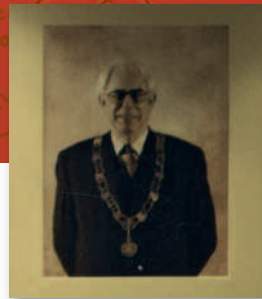
J.C. BAUMANN
1946-1949

H.L. DU BOEUFF
1949-1968

JHR. T.J.A.J. VAN EYSINGA
1968-1979

MR S.H. SCHEENSTRA
1979-1998

Enkele punten uit de brief: men heeft Luiting Maten leren kennen en waarderen; onderwerpen volkomen zien beheersen; beleid zien verdedigen; met kracht leiding zien geven en men waardeert hem als mens. Er kwam geen antwoord. De brief werd door de feiten achterhaald. Op 17 juli 1946 komt het bericht dat J.C. Baumann te Voorburg, per 1 augustus als burgemeester van Oegstgeest wordt benoemd.

Daags ervoor, in de raadsvergadering van 16 juli 1946 wordt het op verzoek van Blomsma gemaakte rapport 'Gemeente Oegstgeest, verslag 1939-1945' besproken. Voor iemand die in die tijd niet in Oegstgeest woonde, een hele opgave. Luiting Maten kiest de vlucht voorwaarts met een citaat van Churchill: "Als wij de strijd laten ontbranden tussen verleden en heden, dan zullen we zien dat we in de toekomst verloren hebben." Dijsselblom valt hem bij: "Gouverner, c'est prévoir." De bespreking wordt een discussie tussen Blomsma en de rest van de raad en spitst zich toe op: 1) het illegale werk van de heer Van Kampenhout; 2) uitoefening druk op werklozen om voor de Duitsers te werken; 3) de Jodenvervolging en 4) de zuivering van de ambtenaren. Hoewel er verzocht was niet persoonlijk te worden, passeert er toch nog een enkel, pijnlijk, persoonlijk punt. Uiteindelijk kan de Raad zich vinden in het voorstel van Luiting Maten dat er geen reden is het verslag te

Jan Hendrik Maten werd in 1911 te Haarlem geboren als zoon van Berend Maten en Johanna Maria Luiting. In 1919 verhuisde de familie naar Utrecht, waar Maten rechten ging studeren. Bij Koninklijk Besluit vond in 1932 een naamswijziging plaats: J.H. Maten werd J.H. Luiting Maten. Na zijn rechtenstudie promoveerde Luiting Maten in 1937 tot doctor in de rechtsgeleerdheid op de dissertatie: 'De onderhoudsplicht van den Vader tegenover zijn natuurlijke, niet erkende kind, volgens het Nederlandsch Internationaal Privaat Recht.' Na zijn promotie was hij gemeenteambtenaar in Rhenen. Na de oorlog was hij, van 10 juli 1945 tot 29 november 1945, waarnemend burgemeester van Waarder, Barwautswaarder en Rietveld.

wijzigen of aan te vullen. In reactie op de vorige vergadering wordt het nieuwe Arbeidsovereenkomst reglement voor de werklieden met onder andere een vakantie van twaalf dagen vastgelegd.

In de speciale raadsvergadering van 31 juli wordt afscheid genomen van waarnemend burgemeester Luiting Maten. Wethouder Zandbergen, Oosterom, Blomsma en Visser spreken woorden van veel waardering. Luiting Maten ant-

Mr.dr. J.H. Luiting Maten en echtgenote, op het bordes van het raadhuis bij de installatie van burgemeester Baumann, 1 augustus 1946.

woordt dat de waardering niet verdiend is, omdat hij naar eigen zeggen zijn best gedaan heeft om dat voor de gemeente te doen wat van hem verwacht werd. Uit zijn rede: "De drie maanden (...) hebben mij versterkt in de overtuiging dat Oegstgeest niet alleen een zelfstandig voortbestaan ten volle waard is, maar dat men een misdaad aan deze schone gemeente zoude begaan, indien zij zou worden ingelijfd bij Leiden, een stad die in geen opzicht harmonieert met een buitengemeente als Oegstgeest." Hierna kreeg een commissie van de burgerij gelegenheid om afscheid te nemen van de burgemeester die zich volgens de Oegstgeester Courant in drie maanden wel zeer populair had weten te maken. Raadslid Elshof hield een rede waarna Beppie Padberg en Rolf Molenaar een prachtige, met bloemen versierde fruitmand overhandigden. Luiting Maten brengt hiervoor dank, waarbij hij zich in een persoonlijk woord tot de jeugd richt.

Luiting Maten's voorspelling, bij zijn afscheid uitgesproken, kwam uit. Hij werd nog een keer, nu voor zes maanden, waarnemend burgemeester van Rhenen om vervolgens van 1947 tot 1977 burgemeester van Oldebroek te zijn. Hij overleed op 14 december 1987 in de gemeente Elburg, op 76-jarige leeftijd.

BRONNEN

- Gemeenteraadsverslagen 1946, Oegstgeest.
- Gemeentearchief Oldebroek.
- *Oegstgeest in bange dagen*, Riet van Dort en Bert Driessen, 1994.
- Gemeente Oegstgeest, verslag 1939-1945.
- Afscheidsrede J.H. Luiting Maten, 31 juli 1946.
- Oegstgeester Courant 2 augustus 1946.

Dit artikel is tot stand gekomen met medewerking van: mw. C.C. de Glopper-Zuijderland, gemeentearchivaris Oegstgeest, dhr. J. Kolkman, archiefassistent Oldebroek en dhr. K. Wolthuis, archiefonderzoek.

Waar? Of niet waar?

In deze rubriek worden bekende verhalen over de geschiedenis van Oegstgeest opgenomen die niet waar, half waar of gewoon wel waar zijn. Deze keer geen antwoord maar een vraag:

Was er een krans voor Erik Ditmarsch?

DOOR FREEK LUGT

Aanleiding is een belangwekkende reactie op de vorige 'Waar? Of niet waar?' waarin het verhaal uit de doeken gedaan werd over de precieze begraafplaats van de drie RAF piloten die in 1943 werden neergeschoten ter hoogte van de huidige Kleyn Proffijtlaan. Nico van der Voort kwam daarna met het verhaal over de op 13 februari 1945 per ongeluk door een collega neergeschoten Erik Ditmarsch. Deze vloog bij een Nederlands squadron in de RAF. Toen de collega een doelwit op de A44 onder vuur nam, vloog Ditmarsch door de kogelbaan. Zijn Spitfire stortte neer in het talud van de grenssloot tussen Oegstgeest en Voorhout en Ditmarsch kwam om het leven. Op 17 februari werd hij bij het

Groene Kerkje begraven. Op zich is dit een bekende historie, die onder meer te lezen is in *Oorlogsgraven in Oegstgeest*. Het verhaal van Nico van der Voort, die toen dertien jaar was, voegt hier een belangwekkend detail aan toe. Volgens hem is er op de dag van de begrafenis een klein vliegtuigje op de A44 geland, een Piper dacht hij. De piloot stapte uit met een krans voor Ditmarsch, stapte weer in en verdween uit het zicht. Van der Voort had het niet zelf gezien, kende ook niemand die het gezien had, maar had het gehoord. Dit is niet een verhaal om voetstoots te geloven. Er zijn toen zoveel anekdotes verteld waarvan niemand wist of ze waar of niet waar waren. Informatievoorziening, laat staan objectieve informatievoorziening, ont-

In het midden Erik Ditmarsch, omringd door andere leden van 322 (Dutch) Squadron. In de linker onderhoek het hoofd van kapitein L.M. Meyers. Hij was een zeer ervaren piloot, behoorde tot de eerste lichte in Engeland opgeleide Nederlandse vliegers. Toch overkwam hem het ongeluk zijn jeugdige collega neer te schieten. Foto: archief Dick Breedijk.

brak vrijwel geheel. Uit een klein onderzoek bleek dat anderen dat verhaal ook kenden, maar dan zonder krans voor Ditmarsch. Drie andere zaken staan echter wel vast:

- na D-day hebben de Duitsers palen langs de A44 geplaatst om te voorkomen dat er vijandelijke vliegtuigen zouden landen. Deze zijn op een luchtfoto uit die tijd duidelijk te zien;
- toen de Canadezen bij Oud-Poelgeest bivakkeerden, kwam daar regelmatig een postvliegtuig, een Piper, post halen en brengen. Dat landde op het hockeyveld naast de Krogt;
- vlak na de bevrijding is Oegstgeestenaar en Engelandvaarder Frans Lutz, die de hele oorlog voor de RAF gevlogen heeft, met een vliegtuigje op de A44 geland om zijn gezin te bezoeken. Het vliegtuig schijnt er drie dagen te hebben gestaan, toen is Lutz weer naar zijn basis teruggekeerd.

Dit alles brengt mij tot de volgende conclusie:

Nederlandse militairen waren ook toen goed bij hun hoofd. Die haalden midden in de oorlog echt geen levensgevaarlijke toeren uit om een gebaar te maken voor een collega die toch al dood was. Overigens heeft Dick Breedijk na de oorlog gesproken met de schutter in het andere vliegtuig, en die heeft toen geen woord gezegd over een per vliegtuig bezorgde krans. Daarom mag rustig uitgesloten worden dat Ditmarsch' squadron de afzender van de krans was. Ik houd het erop dat de historie van de op de A44 gelande Lutz en het verhaal over de Piper die de post verzorgde voor de Canadezen, na de oorlog ineen zijn geschoven en gekoppeld aan het tragische lot van Erik Ditmarsch. ECHTER. De werkelijkheid is vaak bonter dan een auteur kan verzinnen. Daarom eindigen wij met

een vraag voor de lezers: wie heeft gezien, of wie kent iemand die heeft gezien dat er op 16 of 17 februari 1945 een vliegtuigje op de A44 is geland, waaruit iemand is gestapt met een krans voor de begrafenis van Erik Ditmarsch?

Reacties gaarne naar:
redactie@oudoegstgeest.nl

BRONNEN

- Dick Breedijk, archief.
- Riet van Dort en Bert Driessen, *Oegstgeest in bange dagen*, 1994.
- Freek Lugt, *Oorlogsgraven in Oegstgeest*, 2005.
- Gerard Sira, mondelinge informatie april 2010.
- Nico van der Voort, mondelinge en schriftelijke informatie april 2010.

De huidige collega's van 322 Squadron zijn Ditmarsch niet vergeten. Een aantal 11 novemberherdenkingen geleden legden zij deze bloemen. Foto: Dick Breedijk.

Heeft u ook een vraag over een mythe of verhaal?

Meld het ons! Dan probeert onze redacteur voor u de waarheid te achterhalen.
redactie@oudoegstgeest.nl

Pastoorswatering, een idyllische historische kreek

Deze bijdrage met afbeeldingen over de Pastoorswatering geeft een inzicht in de bijzondere landschappelijke en historische achtergronden van een oeroude afwateringssloot in Oegstgeest. Zeker met het oog op alle waterperikelen die Oegstgeest kent, een lezenswaardig artikel.

DOOR CHARLES E.S. ARPS

De Pastoorswatering, ook Pastoorswetering genoemd, is een opvallende kreek die min of meer de westgrens vormt van Oegstgeest en nabij het Groene Kerkje uitmondt in het Oegstgeester Kanaal. Het is van oorsprong in feite niet veel meer dan een wat bredere 2 kilometer lange 'afwateringssloot'. De Pastoorswatering vormt de oostgrens van de Kamphuizer polder en stond haaks erop in verbinding met vele kleinere sloten in deze polder, die vroeger voor de afwatering van het overtollige grondwater zorgden. Op de kadastrale kaart van 1818 (afb. 1) is de kreek goed ingekarteerd in de Camphuiser polder en wordt ook daarop aangegeven als 'watering'. Voorts is te zien dat de regulering van het polderwater niet lang daarvoor moet zijn verbeterd want een watermolen aan de

noordzijde van de polder is voor dat doel in 1783 langs de Rijnsburgse Vliet geplaatst. Over deze molen, 'De Hoop Doet Leven' verschijnt in het volgende tijdschrift een artikel. Vanaf de Apollolaan, of sinds kort vanaf de Voscuyl (afb. 2), is deze vrij brede watering, langs de Van Houdringelaan, de Willibrordlaan, de volkstuintjes en bij de woonwijk van het 'Predikantslaantje' in de richting van de monding bij woonhuis 'Denemarken', nog steeds goed te traceren.

De uitvalsweg uit het oude dorp (Dorpsstraat) gaat bij de monding eerst met een klein bruggetje over de Pastoorswatering en direct daarna over het brede Oegstgeester kanaal (afb. 3 en 4).

De watering is vanaf het Oegstgeester Kanaal ongeveer tot de Willibrord-

Afb. 1 Kadastrale kaart van Oegstgeest uit 1818 (Nationaal Archief). De Pastoorswatering vormt de oostgrens van de Kamphuizer polder, langs de afgegraven strandwal waarover een oude 'Oostgeesterwech' loopt en waarop de oude dorpskern van Oegstgeest is gebouwd. Op de kaart zijn vier historische panden (groen) en de watermolen (rood) langs de Rijnsburgse Vliet aangegeven (zie ook afb. 7 en 8).

Afb. 2 Het meest zuidelijk eindpunt van de Pastoorswatering ligt nu (2010) bij het kruispunt Voscuyl - Van Houdringelaan.

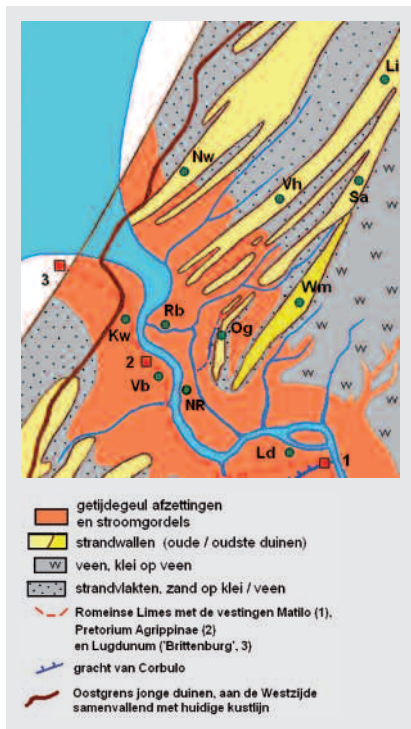
Afb. 3 Monding van de Pastoorswatering in het Oegstgeester Kanaal (2010; zie ook afb. 18).

Afb. 4 Grote brug over het Oegstgeester Kanaal vlak voor het Groene Kerkje.

laan nog (enigszins) bevaarbaar voor kleine boten zonder diepgang.

Het lijkt aannemelijk dat de Pastoorswating, stromend langs een oude duinenrij (strandwal), oorspronkelijk een uitloper was van het getijdensysteem van de Rijn, die zuidom dicht langs Endegeest, of noordwestelijk, via de Oude Vliet mogelijk verbinding had met de Rijn (afb. 5).

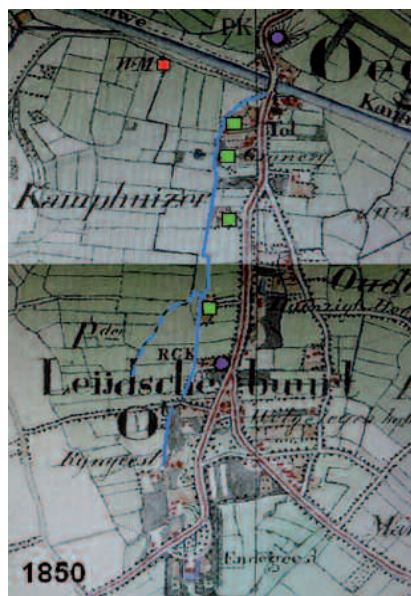
Afb. 5 Schetskaart van het mondingsgebied van de Rijn, omstreeks 1000 AD, met daarin de locatie van de oude strandwallen, de daartussen liggende strandvlakten en de oude stroomgeulen-getijdengeulen, waar de latere Pastoorswating (donkerder blauw) waarschijnlijk deel van uitmaakte. Bewerkt door de auteur naar gegevens van Henderikx, 1985.

Op dit kaartje is te zien dat deze wating in een oude strandvlakte stroomt, direct grenzend aan een (lang geleden) afgegraven strandwal, waarop de oudste dorpskern van Oegstgeest is gebouwd. In het begin van de 19^e eeuw was bollenteelt op de afgegraven strandwal de belangrijkste economische activiteit van Oegstgeest. In die periode had de wating een economische functie.

Een korte periode na de Tweede Wereldoorlog heeft de wating dienst gedaan als afvoer naar het Oegstgeester Kanaal van het gezuiverde rioolwater afkomstig van de inmiddels ontmantelde rioolwater zuiveringsinstallatie aan de Voscuyl. Het is duidelijk dat na de ontmanteling de kwaliteit van het water in de wating is verbeterd.

LANDSCHAPPELIJK KARAKTER VAN DE PASTOORSWATING

Langs de wating bevinden zich nog vier historische panden, in afb. 6 in groen aangegeven. Het betreft een oud landhuis dat een tijd lang dienst heeft gedaan als pastorie van de Nederlands-hervormde kerk (afb. 7), het landgoed De Grunerie (afb. 8) ooit gebouwd als een versterkt slot (1640-1750) met de naam 'Greunerije' (zie ook 'De geschiedenis van de Gruneriebuurt', 2003), voorts een sterk in verval geraakte woning die in 1903 is gebouwd tegen een oude boerderij, al lange tijd eigendom van de familie van der Putten, en ten slotte de fraai onderhouden boerderij 'Voscuyl' (ca. 1640). Op de kaart is de in 1999 verplaatste watermolen (rood) en ter oriëntatie ook het Groene Kerkje en de rooms-katholieke kerk (paars) aangeduid en ten slotte is de Pastoorswating in blauw extra opgehaald.

Afb. 6 Deel van de topografische kaart uit 1850. Het Nieuwe Kanaal is tien jaar eerder gegraven.

Afb. 7 Voormalig landhuis, boerderij en pastorie (Nederlands-hervormde kerk).

Afb. 8 Achterzijde, aan de waterkant, van landhuis De Grunerie, Van Cuycklaan.

NAAMGEVING

De naam Pastoorswating dateert van vóór 1610, nog voor de reformatie, en is daarna nooit veranderd. De wating staat al ingetekend op kaarten van het begin van de 17^e eeuw, uitstromend in de in de Middeleeuwen uitgegraven 'Rijnsburgse Vliet' (afb. 9 en 10 op de volgende bladzijde).

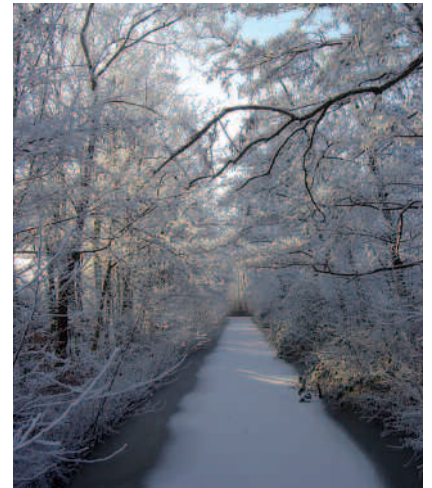
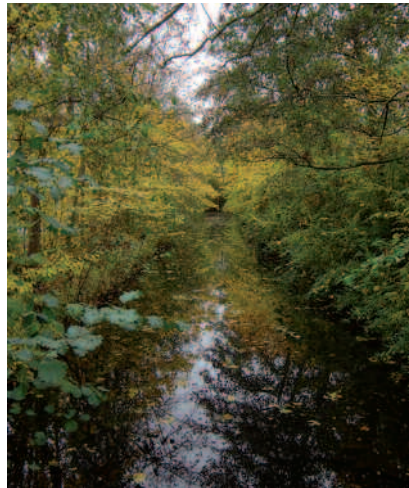
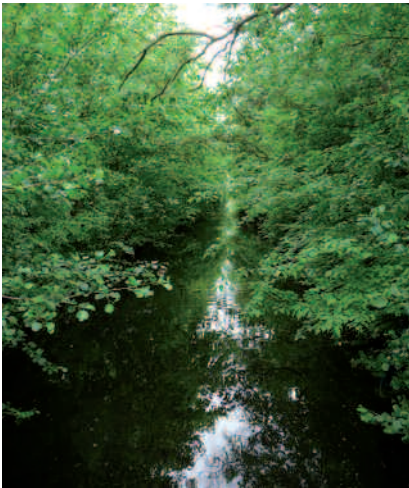
De huidige 'bovenloop' van de Pastoorswating ligt ter hoogte van de rooms-katholieke kerk. Daar had hij vroeger mogelijk verbinding met de Endegeester wating, iets verder naar het zuiden. Door achtereenvolgende bebouwingen, de rooms-katholieke kerk met het kerkhof in de Leidse Buurt (vroeger heette deze buurt 'Vijfhuizen'), maar vooral na de nieuwbouw langs de Apollolaan (tweede helft 20^e en begin 21^e eeuw), wordt het steeds moeilijker om van dit deel van de wating nog iets terug te vinden, te meer omdat er diverse slootjes langs de nieuwe wegen zijn aangelegd. Voorts is de Pastoorswating op allerlei plaatsen 'gekanaliseerd' (bv. Van Houtringelaan) en door al deze ingrepen is veel van het oorspronkelijke karakter van de Pastoorswating verdwenen.

Afb. 9 Detail van de overzichtskaart van Balthasar Floris daterend uit 1610. De Pastorswatering stroomt hierop recht door vanaf de wijk 'Vijfhuizen' en mondt uit in de Rijnsburgse Vliet. Deze vliet werd in de Middeleeuwen verbonden met de Mare en de Leede, een doorsteek door twee oude strandwallen (zie afb. 5). De Haarlemmer-trekvaart is nog niet gegraven en de Mare nog niet 'gekanaliseerd'.

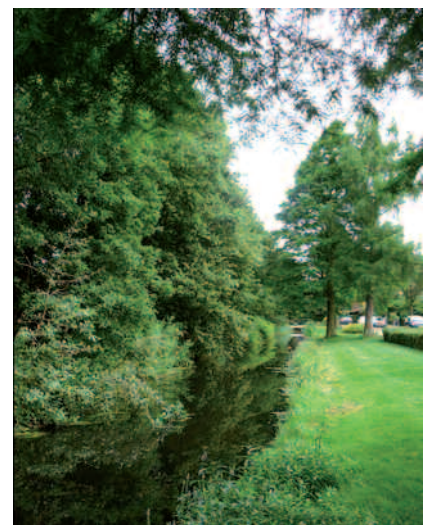
Afb. 10 Deel van een gedetailleerde overzichtskaart van West-Nederland uit 1687 (Nationaal Archief). Het Nieuwe Kanaal (Oegstgeester Kanaal, 1840) is nog niet gegraven, wel de grote doorsteek (ca 1857, op de kaart later ingetekend) richting Voorhout en Haarlem (Haarlemmertrekvaart) en aansluitend op de (gekanaliseerde) Mare. De 'bovenloop' van de Pastorswatering wijkt iets af (vergelijk afb. 1).

Afb. 11 Drie uitzichten op de 'gekanaliseerde' Pastorswatering vanaf het bruggetje naar het sportveld bij de Van Houdringelaan, resp. in de zomer, herfst en winter van 2007.

Afb. 12 De Pastorswatering langs de Van Houdringelaan na de recente bouw van woonwijk 'Vleerestejn' in 2010.

Afb. 13 De watering langs de Willibrordlaan (zomer 2010).

DE PASTOORSWATERING IN BEELD

Toch kan men gelukkig nog steeds langs de watering tussen de Van Houdringelaan en het Oegstgeester Kanaal zo hier en daar fraaie 'uitzichten' bewonderen; de afb. 11-18 geven een goede indruk. Het is te hopen dat wat over is van de Pastoorswatering – met name dergelijke uitzichten – behouden blijft en niet wordt opgeofferd aan landschappelijke vernieuwingsplannen (vergelijk de foto's van afb. 11 en 12).

Ten slotte geeft afb. 19 een idee van de sfeer van het landschap van de Kamphuizer polder direct ten westen van de Pastoorswatering in de jaren

'50 van de vorige eeuw. Van dit polderlandschap is vrijwel niets meer terug te vinden.

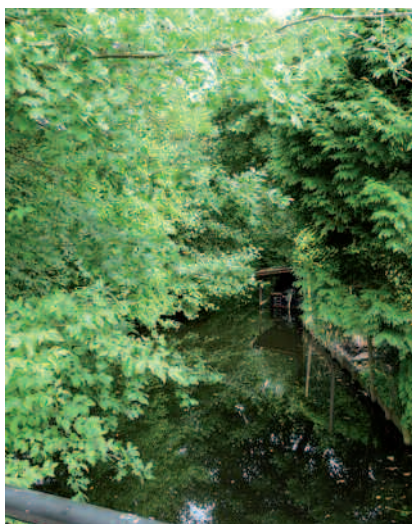
BEZORGD OM DE PASTOORSWATERING

Waarom zouden wij ons bezorgd maken over al deze veranderingen? Het probleem is vooral, dat het merendeel van de huidige bewoners van Oegstgeest, ook degenen die 'tot volle tevredenheid' zo dicht bij de Pastoorswatering wonen, weinig of geen weet hebben van de bijzondere landschappelijke en historische achtergronden van deze omgeving. De watering zelf ligt daar, in alle bescheidenheid, midden in. Deze bijdrage kan helpen tot meer waardering voor

dit bijzondere stukje van het Rijnmondgebied. Over de buurt waar de Pastoorswatering doorheen stroomt, is al meer geschreven, o.a. in het boekje *De Geschiedenis van de Gruneriebuurt te Oegstgeest* (2003) en in artikelen van het tijdschrift 'Over Oegstgeest'.

BRONNEN

- P.A. Henderikx. 1985. *The Lower Delta of the Rhine and the Maas: Landscape and habitation from the Roman period to ca. 1000*. Berichten van het ROB, 36, 1985.
- *De Geschiedenis van de Gruneriebuurt te Oegstgeest*. Redactie Gruneriebuletin, 2003.

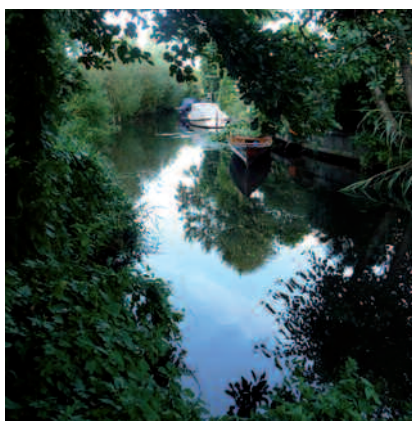
Afb. 14 Pastoorswatering bij het bruggetje van de Van Cuycklaan naar de volkstuintjes (2010).

Afb. 15 Een oude, haaks op de watering georiënteerde sloot die vroeger in verbinding stond met de Pastoorswatering en nu midden tussen de volkstuintjes loopt (2010) en afwatert richting Rijksweg A44.

Afb. 16 De watering bij de splitsing met een sloot van de Kamphuizer polder (2010), rechts het oude landhuis (zie afb. 7). Uitzicht op één van de heel weinig overgebleven niet-bebouwde weilandjes die Oegstgeest nog rijk is.

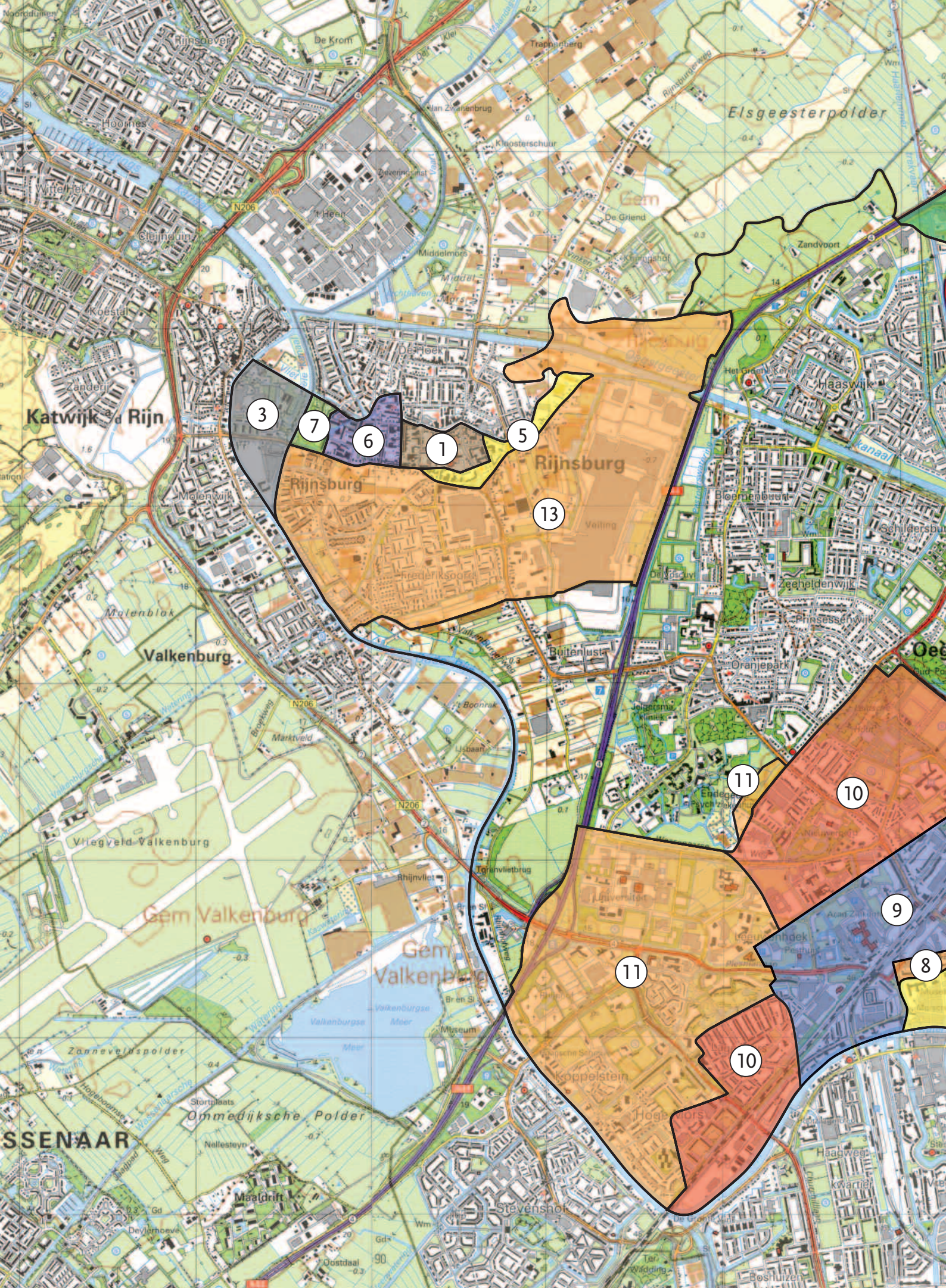
Afb. 17 De Pastoorswatering ter hoogte van 'Almondehoeve' (nog redelijk bevaarbaar; 2010).

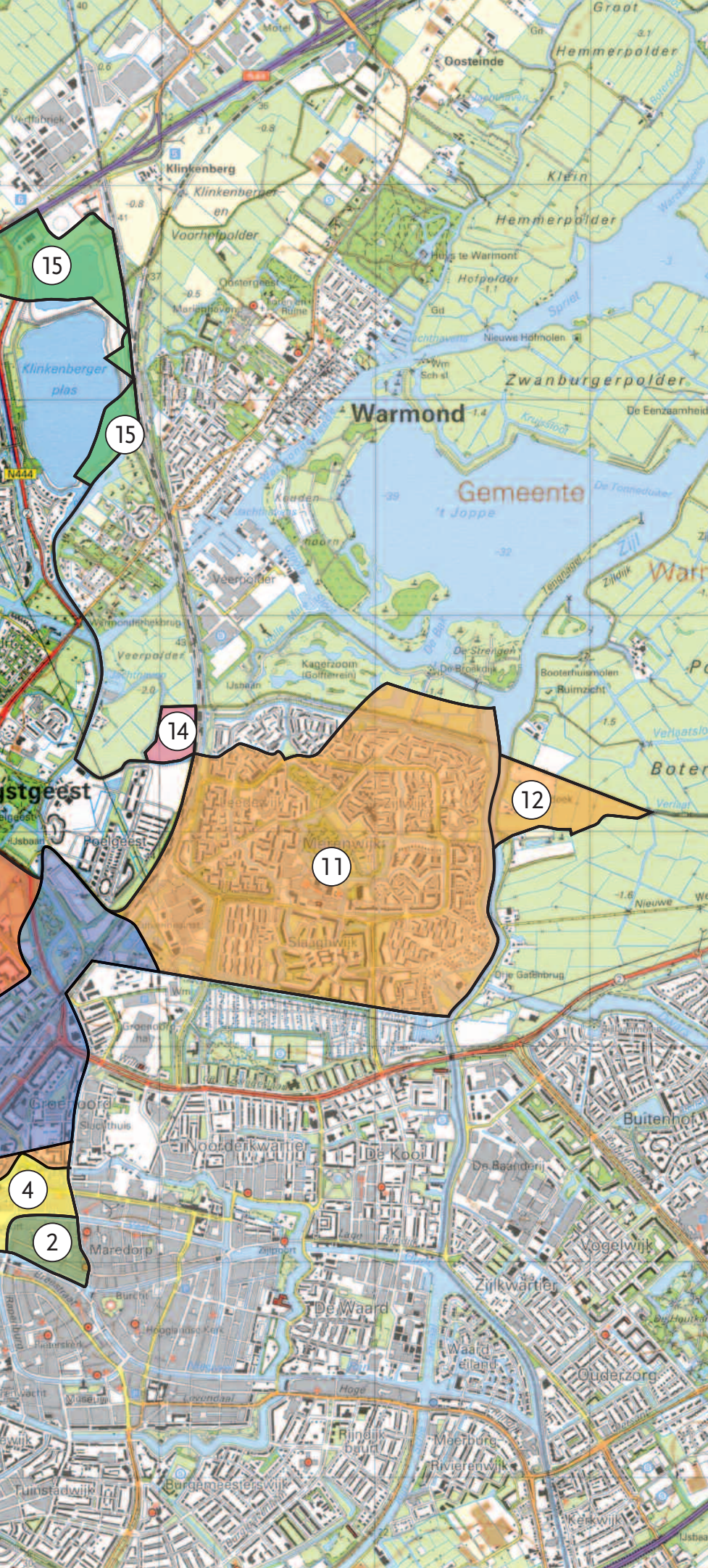

Afb. 18 De watering vlak voor het bruggetje bij de monding in het Oegstgeester Kanaal (2010).

Afb. 19 Koeien in de wei langs de Pastoorswatering in de jaren '50 van de vorige eeuw (Kamphuizer polder), waar zich nu de sportvelden bevinden (foto uit *De Geschiedenis van de Gruneriebuurt*, 2003).

Van toen naar nu

Annexaties: Oegstgeest terug tot minder dan de helft

Het is eigenlijk niet meer voor te stellen dat de Merenwijk, de Leidse Hout, het Bio Science Park, begraafplaats Rhijnhof en het terrein van de Flora-veiling vroeger Oegstgeests grondgebied waren. Of dat het treinstation in Oegstgeest lag, met het Terweepark erachter. Nog moeilijker is het te beseffen dat in een verder verleden de westelijke Haarlemmerstraat, de Beestenmarkt en het Galgenveld, waar nu studentenroeivereniging Njord zit, ook in dit dorp lagen. En dat de voorganger van de Laurentiuskerk in Rijsburg een kapel was van het Groene Kerkje in Oegstgeest.

- ① 1183 naar Rijsburg
- ② 1355 en 1403 naar Leiden
- ③ 1399 naar Het Zand, wordt zelfstandig
- ④ 1611 naar Leiden
- ⑤ 1611 naar Rijsburg
- ⑥ 1617 naar Rijsburg
- ⑦ na 1634 naar Rijsburg
- ⑧ 1812 naar Leiden
- ⑨ 1896 naar Leiden
- ⑩ 1920 naar Leiden
- ⑪ 1966 naar Leiden
- ⑫ 1966 naar Leiderdorp
- ⑬ 1966 naar Rijsburg
- ⑭ 1996 van Warmond
- ⑮ 2005 van Teylingen

Meer weten over de annexaties? Lees de *Canon van Oegstgeest*, verkrijgbaar bij de VOO of de boekhandel.

Uit de vlikobak

Archief Stichting Oud-Poelgeest 1946-1950

Toen in 1988 kasteel Oud-Poelgeest grondig werd gerestaureerd, liep een inwoner van Oegstgeest de trappen op om een blik naar binnen te werpen. Daarbij werd zijn aandacht getrokken door wat wapperende papieren bovenop het puin in een bouwcontainer. Twee pakketten, duidelijk herkenbaar als archiefstukken. Nieuwsgierig of hij in deze papieren iets kon vinden over het roemruchte congres dat het literaire tijdschrift 'Podium' in 1951 had georganiseerd, nam hij alles mee naar huis. Daar aangekomen zag hij tot zijn teleurstelling al snel, dat de zo liefdeloos weggegooiden documenten betrekking hadden op een eerdere periode. Hij bergde het stapeltje voorlopig op in de doos 'nog eens bekijken' en zo bleef gelukkig nog iets van het archief van het voormalige centrum bewaard.

DOOR HAN FOPPE

Eén cluster bestaat uit brieven, circulaire en (jaar)verslagen, die betrekking hebben op de periode januari 1946 tot juli 1950. Een tweede betreft de zogenaamde 'Kasteelwacht', een jeugdbeweging die is voortgekomen uit een vrijwillige bewakingsdienst gedurende de periode dat het kasteel werd gerestaureerd. Ongetwijfeld wonen er in Oegstgeest nog oud-kasteelwachters, die boeiend kunnen vertellen over hun belevenissen in deze idealistische organisatie.

Het geheel is voor een studie over het 'Jeugdcentrum Oud-Poelgeest' van belang, niet alleen omdat het bijeen is gebracht door de stichter en eerste directeur, mr. H. Schokking, maar ook omdat de door hem geschreven verslagen, toespraken en brieven als het ware 'van binnenuit' een visie geven op de eerste jaren van het centrum.

LEIDING 'OP GEËIGENDE WIJZE'

Het oudste document, gedateerd 21 januari 1946, is de kopie van een – in de derde persoon geschreven – verzoek aan burgemeester en wethouders van Oegstgeest het door jarenlange leegstand en door de oorlogsomstandigheden vervallen kasteel 'Oud Poelgeest' alsmede de bijgebouwen te verhuren aan mr. H. Schokking, opdat deze zijn tot dan toe verrichte activiteiten ten gunste van de jeugd in een

ruimer kader kan voortzetten. Schokking blijkt vanaf 1936 op het adres Haarlemmertrekvaart 21 te wonen. Hij betrok indertijd dit pand, dat wij kennen als 'Hol Maren', met een tweeledig doel: aan de Leidse universiteit een studie theologie te volgen en een onderkomen te bieden aan een groepje jongens en meisjes die uit Indië waren overgekomen om in het vaderland een middelbare schoolopleiding te volgen. Schokking zelf was in Indië werkzaam geweest als secretaris der 'Amsterdamsche Maatschappij Voor Jonge-mannen' In de loop van de verstreken tien jaren 'werden hem een 30-tal jongens en meisjes voor hun algehele opvoeding toevertrouwd.'

Ruimtegebrek deed hem al eerder uitzien naar een andere huisvesting. Vóór de oorlog had hij zich al in verbinding gesteld met de toenmalige eigenaresse van Oud-Poelgeest, Jkvr. Willink van Bennebroek, maar deze was niet bereid het kasteel te verhuren. "In het algemeen is het zijn bedoeling van 'Oud-Poelgeest' een centrum te maken van jeugdwerk. Hij acht dit te verwezenlijken door in 'Oud-Poelgeest' in ruimere mate de lijn door te trekken van hetgeen tot dusverre in zijn huis omging en daaraan verdere uitbouw te geven, zodat het niet uitsluitend zijn persoonlijke aanleggelegenheid blijft, maar onderdeel wordt van hetgeen thans allerwege voor de jongeren wordt beraamd en noodzakelijk geoordeeld." Tot slot spreekt Schokking de overtuiging uit "dat de thans allerwege geuite klachten over verwildering van de jeugd e.d. niet in evenredigheid zijn met de daden, die op korte termijn noodzakelijk zijn om aan de jongeren de leiding te geven, die zij in verrassende mate aanvaardden, indien zij op geëigende wijze geboden wordt." Schokking sloot bij zijn brief een adhesiebetuiging in, ondertekend door zeven vooraanstaande lieden, onder wie prof.dr. P.A. De Boer en prof.jhr.mr. W.J.M. Van Eysinga. De heren brachten onder meer naar voren dat een exploitatie als hotel – documenten in het gemeentearchief verwijzen naar plannen in die richting – 'moreel minder wenselijke invloeden' met zich mee zou kunnen brengen. Eysinga voegde aan zijn handtekening toe: "onder voorwaarde, dat het park voor wandelaars beschikbaar blijft."

Het College reageerde positief op de plannen van Schokking. Daardoor kon het door hem geformeerde stichtingsbestuur reeds op 21 februari 1946 bij de notaris de stichtingsakte van het centrum 'Oud-Poelgeest' laten passeren. Artikel 2 formuleerde duidelijk de doelstelling: 'De Stichting heeft ten doel om voor haar deel bij te dragen tot

Gironummer
425855

Telefoon
K 1710- 23662

Een der zalen van het Kasteel

De Stichting „Oud-Poelgeest“ heeft in het Kasteel een kleine samenwoning in gezinsverband.

Inlichtingen hierover bij de Directeur

ENIGE TARIEVEN

	Contribuanten	Anderen
Conferenties per persoon, van Zaterdag tot Maandagmorgen, één warme maaltijd	f 4.65	f 6.—
van Zaterdag tot Zondagavond	f 3.75	f 5.—

Weekverblijven van Scholen en Bedrijven per persoon en per dag plm. f 3.50, afhankelijk van duur en aantal. Lakens en slopen worden meegebracht, maar zijn ook beschikbaar met minimum van f 1.25

Aanvragende organisaties worden geacht collectief contribuant te zijn. Aanvragen schriftelijk. Reserveringen zijn definitief na ontvangst waarborgsom.

Nadere regelingen met de directie

Folder, rechts de slaapzaal van het Koetshuis.

de vernieuwing en in-standhouding van de zedelijke, geestelijke en lichamelijke krachten onder de Jongeren.’ Artikel 3 lichtte dit nader toe: ‘De Stichting beoogt dit doel te bereiken door haar arbeid te verrichten in trouw aan de levenswaarden van Bijbel en westersche cultuur.’ Als directieleden worden genoemd prof.dr. P.A.H. De Boer, prof.mr. E.M. Meyers en mr. H. Schokking.

Eind april 1946 ging de gemeenteraad unaniem akkoord met het door B. en W. geformuleerde voorstel ‘Oud-Poelgeest’ aan de Stichting te verhuren.

oud-poelgeest een centrum van jeugdwerk

De directie werkte binnen korte tijd de plannen voor het nieuwe centrum uit. Het opvoedkundig pension dat Schokking eerder in zijn woning ‘Hol Maren’ aan schoolgaande jongens en een enkel meisje had aangeboden, zou onderdeel gaan uitmaken van het centrum en de jongeren zouden na de restauratie van de gebouwen gehuisvest worden op het terrein van ‘Oud-Poelgeest’. In een circulaire liet Schokking weten, dat van de ouders of voogden werd verwacht dat zij zich ‘geheel terugtrekken in de daadwerkelijke opvoeding van hun kinderen/pupillen. Twee kapitels op een schip doemt elke opvoeding tot mislukking.’

De pupillen werden aanvankelijk nog niet in het kasteel en het koetshuis ondergebracht. De jarenlange leegstand, gevolgd door het verblijf van Nederlandse, Duitse en Canadese militairen was niet bepaald bevorderlijk geweest voor het optimaal in stand houden van de historische

ZIJN ER NOG ANDERE VERLANGENS?

Overleg met de directie, telefoon K 1710-23662
want: ook U bent welkom op „Oud-Poelgeest“

gebouwen. Bij de opening van het Centrum in 1948 zou Schokking daarover opmerken: “na hun [de Canadezen] vertrek bleef ‘Oud-Poelgeest’ liggen, troosteloos gehavend en geschonden – een oord in verval, bron van voortgaand innerlijk verval als gezochte plaats, waar ongegeneerd en ongestoord baldadigheid, vernielzucht en dieverij konden tieren.’ Lezers van Jan Wolkers’ verhaal ‘Het Tillenbeest’ zal dit geluid bekend voorkomen.

De gemeente Oegstgeest en de directie van het ‘Jeugdcentrum’ traden voortvarend op. Een begroting voor het herstel en de exploitatie d.d. 31 oktober 1946 meldt een bedrag van f 80.000 voor het herstel van het kasteel en het koetshuis. Voor de inrichting van de gebouwen wordt een bedrag van f 25.000 aangehouden. Aan inkomsten wordt rekening gehouden met 10 vaste bewoners die per schooljaar samen f 15.000 moeten inbrengen. ‘Week-ends’, vooreerst nog gehouden in ‘Overveer’, dat vlak bij de brug naar Warmond was gelegen, zullen f 15.437,50 moeten opbrengen. De initiatiefrijke Schokking tracht ook in het buitenland geld bijeen te brengen. Mogelijk aan een geestverwante christelijke organisatie in Zwitserland (de kopie mist een adres en een aanhef) schrijft hij in februari 1947

een uitvoerige brief waarin hij uiteenzet welke ellendige jaren de Nederlanders achter de rug hebben. Ook hier speelt hij de kaart van de aan verloedering ten prooi gevallen jeugd.

“Kinder, die stehlen, rauben und betrügen sich gewöhnt haben – Kinder, die jedes Respekt vor allem und allen verloren haben, sogar vor dem Leben selbst. [...] Und die Folge? Tanzwut –, die Zigarette und sogenannte Liebe.” Hij doet een beroep op de Zwitsers ‘Oud-Poelgeest’ te hulp te komen bij de inrichting van het centrum. Een bijlage geeft een uitvoerige opgave van de directe behoeften. Onder meer 150 Betten, 28 Tische, 300 Frühstücksteller en – voor internetgebruikers een op het eerste gezicht wat verrassend woord – 200 Email-teller; voorts een Schreibmaschine, een Stencilmaschine en – hoogst wonderlijk, – een ‘Auto’ met daarnaast als specificatie: ‘sportwagen’. (Mogelijk dacht Schokking aan een soort ‘trapauto’ waarmee over het terrein goederen verplaatst konden worden.)

14

Meer Schokking

17 jun	2 dozen aardbeien	200
	5 bloembrood	150
	3 bos preen	90
	1	50
19 -	9 kilo aardappelen	153
	1 pond 2 bos preen	
21	10 kilo aardappelen	170
	4 bos preen	120
	1 kilo aardbeien	150
25	4 bos preen	120
	2 kilo aardappelen	50
	25 kilo aardappelen	425
26	4 pond 2 aardbeien	500
	3 kilo aardbeien	60
27	6 bloembrood	180
	10 stuks	50
28	6 bloembrood	180
	3 pond 2 bos preen	300
	15 kilo aardappelen	255
		3183

Huishoudboekje ‘Overveer’ ten behoeve van de internen uit 1946.

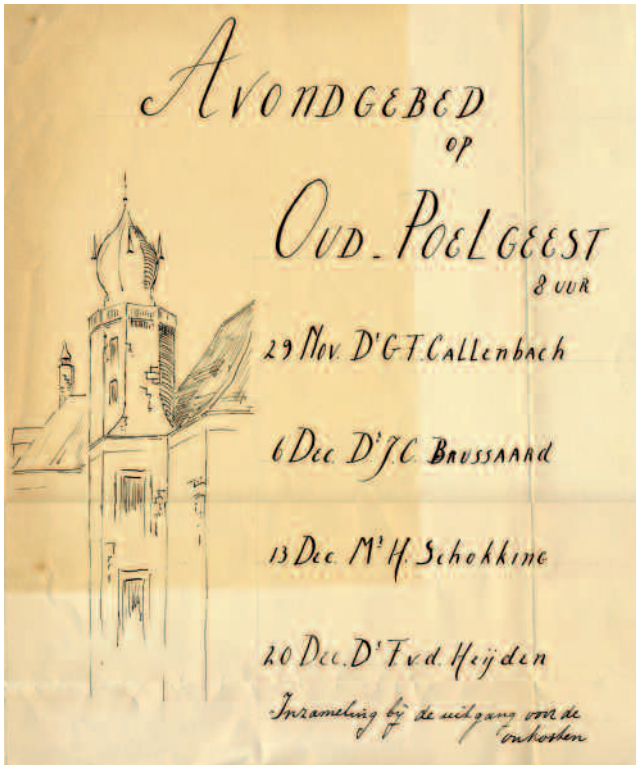
Of aan dit verzoek gehoor is gegeven, is uit de bewaarde documenten niet op te maken.

OFFICIËLE OPENING

5 juni 1948 werd het centrum op feestelijke wijze geopend. Bepaald fraai zijn de zinnen waarin Schokking de gasten begroet. “Gij zijt gekomen van verschillende windstreken uit onze steden met hun steenklompen, waarin gehuisd moet worden als bijen in een bijenkorf – met de jacht over het asphalt voor zaken, verstrooiing en sensatie – met headlines van het laatste nieuws en reclames, die wedijveren in opdringerigheid. Gij zijt voor het moment beland in een oase van rust onder de kruinen van hoog opgaande stammen in het hart van Holland, omgeven door de ruimte van het polderland met zijn wijidheid van vergezicht en hoogte van immer fascinerend spel van kleur en lijn. En gij treft hier een behuizing, thans weer bewoonbaar, waar de historie haar taal nog waarneembaar fluistert.” Dankbaar verwijst Schokking naar de ruimhartige financiële steun van particulieren en instanties, waardoor het jeugdcentrum ‘de jongeren terzijde [kan] staan zonder berekening van resultaat in dienstbereidheid om met hen mee te worstelen niet in het minst ook, in de typische vragen van hun lichamelijke en geestelijke groei en waar mogelijk hen tot gids te strekken.’ Aan die jongeren i.c. De Kasteelwacht de taak nu voor te gaan met het gezamenlijk zingen van ‘Ik voel de winden Gods vandaag.’ Een tekst die niet noodzakelijk in strijd hoeft te zijn met het door de Oegstgeester Courant vermelde ‘stralend zomerweer’ van die dag.

ACTIVITEITEN

Over de opvoeding van de jongeren aan wie in het centrum een soort educatief pension werd aangeboden, is niet veel informatie te vinden. Wel komt uit een bijlage bij het in maart 1949 gedateerde jaarverslag (in feite betrekking hebbend op de drie voorafgaande jaren) goed naar voren wat er aan activiteiten heeft plaatsgevonden. Veel bijeenkomsten van verenigingen en organisaties van vooral protestants-christelijke huize, maar ook van de Katholieke Sociale Jeugdzorg, de socialistische Arbeidersjeugdcentrale, het Nederlands Padvindersgilde en de Speeltuinenvereniging Oegstgeest. Wekelijks kwam de Kasteelwacht bijeen, voor de plaatselijke bevolking waren er ‘Avondgebeden’ en werden door de Kasteelwacht Kerstspelen uitgevoerd. De bijlage geeft een indrukwekkende opsomming van instanties en particulieren die de stichting financieel hebben ondersteund. De lijst wordt aangevoerd door de ‘Aardappel-Combinatie 1945’ te Leiden, waarna menig bekende naam volgt: Cleveringa, Colenbrander, Duyvendak, Prinses Wilhelmina. Maar ook de Katwijkse Kalkzandsteenfabiek en een Kunstzandsteenfabriek uit Hillegom figureren op de lijst. Misschien in de hoop dat het werk van Schokking c.s. een hoge vlucht zou nemen, had ook de KLM geld geschonken.

Enkele documenten laten zien hoe door het centrum zelf geleide bijeenkomsten konden verlopen. 24 november 1949 werd er 's avonds een 'Gezinsdag' gehouden. In het koetshuis werd er door vijf groepen, ouders, jongens en meisjes en huisvaders en huismoeders, aan de hand van vragen gediscussieerd over huwelijk en verlovingstijd. De ouders werd een aantal vragen voorgelegd over de godsdienstige vorming. Eén van de vragen luidde: "Weet U, op grond van eigen ervaring, te zeggen, waarin het geheim van de godsdienstige vorming in het gezin is gelegen?" Een tweede reeks vragen betrof de seksualiteit, met als eerste vraag: "Ligt voor U het terrein van het seksuele leven in een sfeer van zondigheid of kunt u erkennen dat dit een gave gods is?" De jongens en meisjes bogen zich in twee groepen, waarschijnlijk op grond van sexe ingedeeld, over vragen als "Acht je een eerlijk, open gesprek met de ander in de verlovingstijd gewenst, mogelijk of bedenkelijk?" De vraag had – dat was voor de jongeren wel duidelijk – natuurlijk betrekking op wat door Schokking elders werd aangeduid als het 'S-probleem'.

Voor de kasteelwachters was de bijbel duidelijk een richtsnoer in hun leven. Zo kregen de leden – het zullen de 'senioren' zijn geweest – voor de week van 9-15 februari 1950 een 'rooster' mee naar huis met de opdracht de eerste vijf dagen steeds een aantal hoofdstukken uit het Nieuwe Testament te lezen, waarna zij zich op 14 februari moesten buigen over de vraag: "Ga na uit deze hoofdstukken, wat U aangesproken heeft." Een dag later luidde de vraag: "Ga na uit deze hoofdstukken, wat U niet aanspreekt."

Uit brieven van kasteelwachters is af te leiden dat er, hoe nauw men zich ook met 'Oud-Poelgeest' verbonden voelde,

ook wel fricties waren. Eén briefschrijver meldt aan 'Oom Henk' dat hij het toch bezwaarlijk vindt bij conferenties en weekends als hulp en politieagent ingeschakeld te worden. Maar het zijn vooral ook geestelijke zaken waardoor enkele jongeren zich niet meer geheel thuis voelen in de Kasteelwacht. Ook volwassenen die bij het centrum betrokken waren, blijken anders te denken over de wijze waarop Schokking met 'Oud-Poelgeest' wil verdergaan, althans dat is op te maken uit wat Schokking zelf schrijft. In een brief 'Aan de vrienden van 'Oud-Poelgeest' van 24 november 1949 maakt hij melding van het verwijt dat de stichting de kerk af zou breken. Het jaarverslag van 1949, ook weer duidelijk van de hand van Schokking, opent met de sombere constatering: 'Geboren in het licht der verwachting bij de bevrijding, dat het na de oorlog mogelijk zou zijn om evenals in de oorlog in groter en opener samenwerking te bouwen aan nieuwe verhoudingen, betekende 1949 het gedoofde licht van een vergane illusie.' Het 'statutair gestelde uitgangspunt van trouw aan de levenswaarden van de Bijbel en westerse cultuur' zou onbruikbaar zijn gebleken 'om een bruikbaar forum van arbeid op te leveren'.

IN DE GEEST VAN 'CLUNY'

Het is duidelijk: de schrijver van het verslag is teleurgesteld over het reilen en zeilen van het jeugdcentrum en tussen de regels door is te lezen, dat niet ieder zijn mening deelt. Licht in de duisternis blijkt dan te komen uit Frankrijk waar in Taizé bij Cluny een broederschap van katholieke monniken een oecumenisch gemeenschapsleven nastreeft. 'Een van de kasteelwachters' – het zal Schokking zelf zijn geweest – heeft tijdens een retraite bij de broeders ontdekt dat ook 'in de kerk der reformatie het gemeenschapsleven' is hersteld. Bedoeld wordt, neem ik aan, dat protestants-christelijken het katholieke kloosterleven als waardevol hebben ontdekt. Het verslag verwijst naar de geloofsbrief van de broeders, waarin is te lezen: 'Gemeenschap. Afkeer van individualisme en kapitalisme, hunkering naar gemeenschap; vermoedheid ook van het intellectualisme en het speuren naar een bezielende gedachte, concreet en met praktisch gevolg.' 'Oud-Poelgeest' had zich volgens dit jaarverslag herkend als een loot aan dezelfde stam als Cluny en zal zich in de toekomst moeten laten leiden door de uitgangspunten van de broederschap.

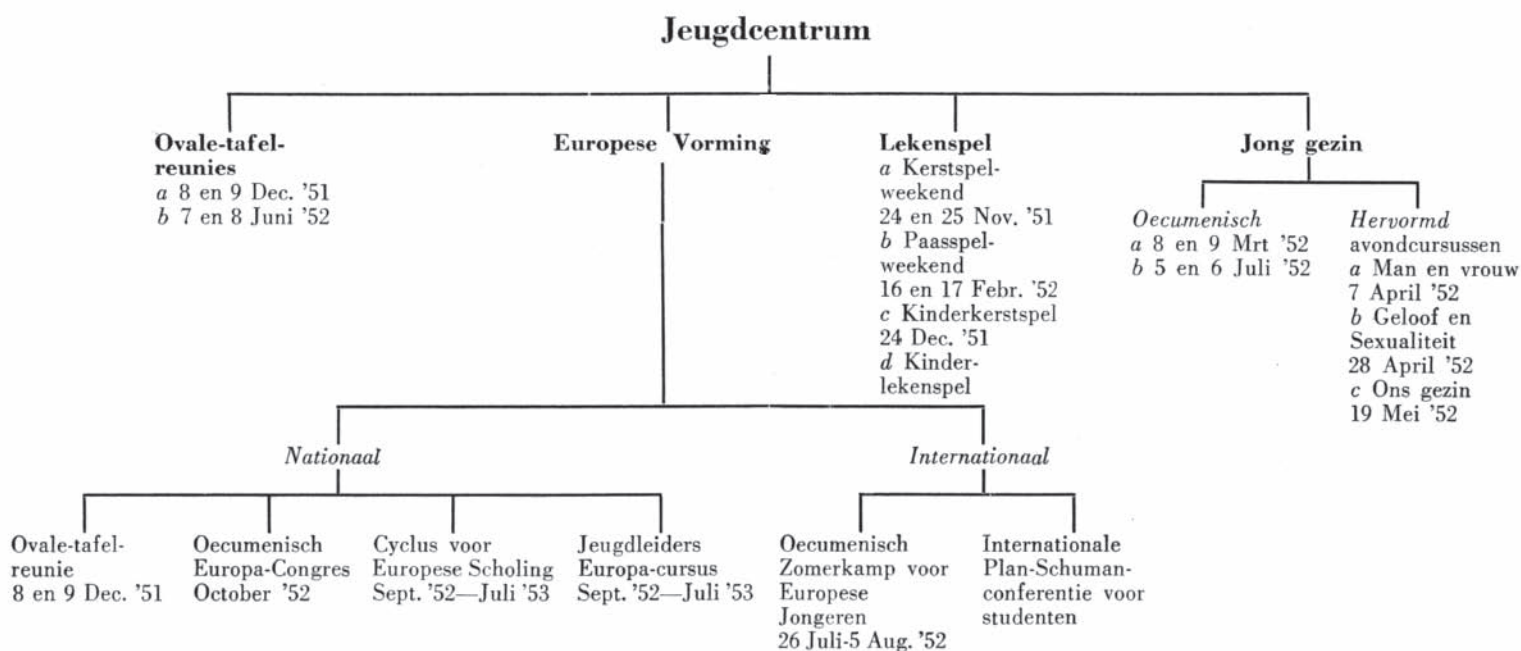

Schokking onderneemt in de eerste maanden van 1950 allerlei activiteiten om wie ook maar iets met het jeugdcentrum te maken heeft, te winnen voor zijn opvatting dat het centrum in de geest van de Franse broederschap verder moet gaan. In het weekend van 25/26 februari organiseert hij een "week-end [...] als een appel om gezamenlijk ons te doordringen van de geest van de geloofsbrief van de broeders van Cluny".

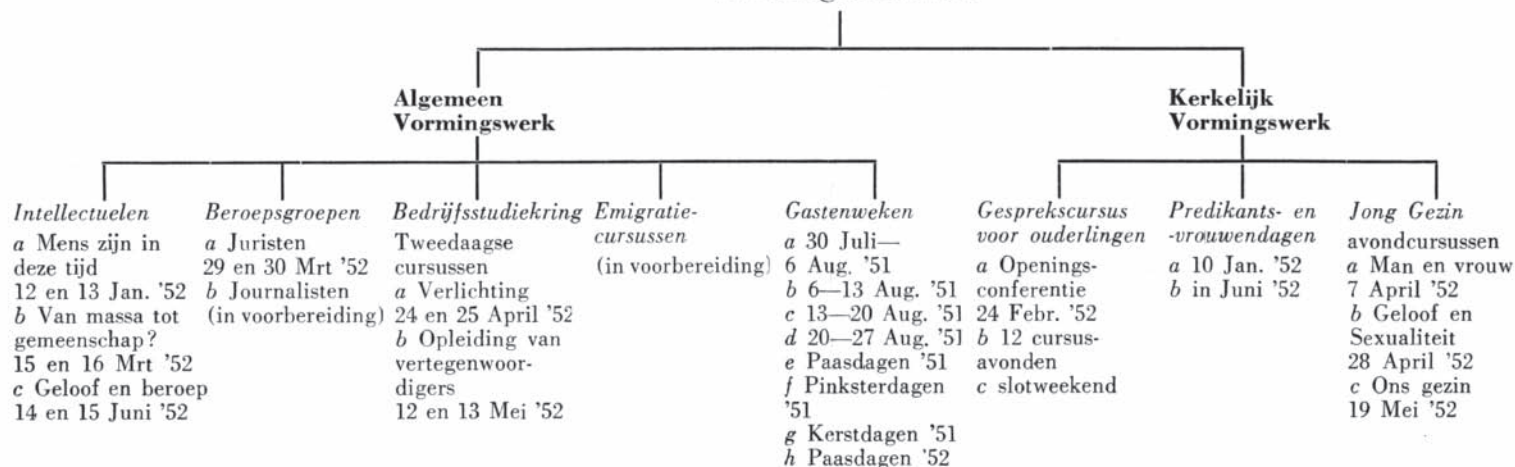
Mededirectieleden en bestuursleden hadden klaarblijkelijk andere opvattingen over de weg die 'Oud-Poelgeest' moest volgen. Het hieronder afgedrukte briefje spreekt voor zichzelf. Ik veronderstel dat Schokking zelf namens het bestuur deze tekst heeft opgesteld. Hij voegde er nog een

persoonlijke toelichting van zeven pagina's aan toe. 'Dezer dagen is in het Bestuur der Stichting Oud-Poelgeest de wijze van voortzetting van haar arbeid in bespreking geweest. Haar arbeid ter vernieuwing van de zedelijke, geestelijke en lichamelijke krachten onder Jongeren ving zij aan in 1946. Destijds leefde de verwachting, dat het mogelijk was daartoe in dezelfde geest van samenwerking als in de oorlog een gemeenschappelijk huis te bouwen van en voor Jongeren. Deze verwachting is onvoldoende houdbaar gebleken. Hiermede gepaard ging de vraag van verwezenlijking van 'trouw aan de levenswaarden van Bijbel en westerse cultuur', waaraan haar arbeid als uitgangspunt was gebonden. Als innerlijke groei kwamen, zoals elders, nieuwe wegen van retraite, gemeenschap en

De Eigen Initiatieven der Stichting Oud-Poelgeest (1951—1952)

Vormingscentrum

Bovenstaand schema toont een overzicht van de activiteiten na het vertrek van directeur Schokking. Veel van zijn initiatieven zijn herkenbaar, maar van zijn plannen om van Oud-Poelgeest een retraitecentrum te maken 'in de geest van Cluny' is niets terug te vinden.

geordend geestelijk leven in zicht en aan de orde. Daartoe bewuster strekkende plannen van de heer Schokking komen naar de mening van de overige bestuursleden echter buiten het bestek van de doelstelling van de Stichtingsakte te liggen.

De Heer Schokking, die zich gebonden acht aan de nieuwe wegen van retraite, gemeenschap en orde van geestelijk leven als voorwaarde van dienst in de kerk en aan de wereld, zal derhalve binnenkort zijn arbeid op 'Oud-Poelgeest' beëindigen.'

Aan de bevriende dominee J. Wijntje deelde Schokking op 1 april 1950 mee dat 'deze beslissing viel in biddende gezindheid.'

Begin 1951 maakte 'Oud Poelgeest', nu 'Jeugdcentrum en Vormingscentrum' geheten, in de geest van de stichtingsakte een tweede start. De nieuwe directeur, mr. A.W. Kist, verwees in een informatief boekje, 'Een legende uit 1952', naar de voorafgaande problemen. 'Het werk lag geheel tegen de grond'.

BRONNEN

- De door mr. Schokking bijgehouden archiefstukken bevinden zich nu in het archief van het de Stichting Erfgoed Oud-Poelgeest.
- Gegevens zijn mede ontleend aan het Gemeentearchief Oegstgeest, Archief van het gemeentebestuur, periode 1930-1989, inventarisnummer 1917.

Uit het archief gelicht

DOOR CARLA DE GLOPPER-ZUIJDERLAND

In het oudste gedeelte van het gemeentearchief van Oegstgeest bevindt zich een intrigerend archiefstuk. Het is een in 1682 vervaardigde inventaris van goederen behorend tot de *Camer der Retorica tot Oegstgeest, daar men schrijft OOGENTROOST BLOEM onder 't woort OEGSTGEESTS VREUGT*.

Oegstgeest, nu bekend als dorp van schrijvers en kunstenaars, blijkt in de 17^e eeuw dus een rederijkerskamer te hebben gehad, waar men de welsprekendheid beoefende, liederen dichtte en toneelstukken speelde.

Helaas kunnen we uit de inventaris niet veel afleiden over de Oegstgeester rederijkers en hun artistieke talenten. We worden slechts geïnformeerd over de goederen. In 1682 zijn deze *berustende in de huysinge toebehoorende Huijbert Jansz. Brelofsbergh, staande in de Kerkbuurt*.

Kunnen we dan iets afleiden uit die goederen? Om wat voor soort spullen gaat het?

De tinne prijsen, vijff stoops flessen, vier wijnpinten, een lampet, vier beeckerts, seven schaaalen zoo groot als cleyn, een cannetge, een cleyn slegt glase kasje, een houte croon met een schel daarin, een ijsere hamer, een tangh ende out confoortje, een taaffel, twee bancken ende twee schrage, twee eycke kisten, een bierstellingh en een capstock maken niet bepaald een luxe indruk. Eigenlijk doen die meer aan de inventaris van een herberg of een koffiehuis denken. De enige 'culturele' voorwerpen in de lijst zijn een groote geschreven kaart, twee boecken in quarto met commediën ingebonden, eenendertich borretgens met gedigten ende liedekens daarin en het blayzoen afbeeldende d'oogentroost bloem onder 't woort Oegstgeest vreugt.

Uit aantekeningen in de kantlijn blijkt dat men enige jaren later heeft gecontroleerd of alles er nog was. Hieruit valt duidelijk op te maken dat de goederen alleen maar stonden opgeslagen en dat er geen rederijker meer naar had omgekeken: de kapstok en de bierstelling waren *wegh*, een bank *vermist*, de ijzeren hamer was *niet gevonden*, de grote kaart was *niet van over* en de twee boeken in quarto waren *door de muysse gerueneert*.

De boerderij van Bremmer

De Canon van Oegstgeest heeft, behalve vragen beantwoord, ook een vraag opgeroepen. Op een aantal plaatsen komt het Land van Bremmer ter sprake, het ongeveer zes hectare grote weidegebied ten westen van de Leidsestraatweg. Op de omslag staat die mooie foto ervan, van Frits Spieksma. Maar wie was eigenlijk die Bremmer?

DOOR FREEK LUGT

De familie Bremmer was de laatste boerenfamilie die was gevestigd op de boerderij van Bremmer, die op haar beurt de enige boerderij is die nu nog in de Leidse Hout staat. De familie had het Land van Bremmer in gebruik voor hun melkveebedrijf, vandaar de naam. Bij het onderzoek naar het Land van Bremmer rezen weer nieuwe vragen. Wie is eigenlijk de eigenaar daarvan? Hoe heette het vroeger? Is het waar dat er niet op gebouwd mag worden? Hoe zit het met die pesteilandjes? Hoe loopt daar eigenlijk de grens tussen Oegstgeest en Leiden? Op deze en andere vragen zal in een volgend artikel worden ingegaan. Hier komen de boerderij van Bremmer en de familie Bremmer aan de orde.

DE BOERDERIJ VAN BREMMER

Dwars door het gebied van de Leidse Hout en de Raadsheerenbuurt liep een sloot van de Rijnsburgerweg tot de Mare dijk, evenwijdig aan de Warmonderweg. Dat was het restant van een natuurlijke kreek die uiteindelijk uitmondde in de Mare, later Haarlemmertrekvaart, die een rol speelde

bij de afwatering van de Poelgeester strandwal. De beide einden van die sloot zijn er nog: aan de ene kant langs de Van Beuningenlaan en aan de andere kant langs de oostkant van het bezoekerscentrum in de Leidse Hout, waar een elegant stenen bruggetje over de sloot ligt: de 'Brug van Kraan.' Deze is genoemd naar zijn ontwerper, die ook de architect was van de Gevers-Deutz Terweeschool en de Regenboogkerk. Tussen de twee slooteinden is met wat fantasie de oude kreek nog te volgen. Die vormde de grens tussen geest en veen, wat aan de plantengroei links en rechts ervan nog is te zien. Vooral in het voorjaar valt dat op met de stinzenplanten op de zandgrond van de geest: anemoontjes, sneeuwkllokjes, daslook, winteraconietjes en boshyacinten voeren daar dan de boventoon.

In de zeventiende eeuw is ten westen van deze sloot, op de zandgrond, een reeks boerderijen gebouwd in het kader van de ontginning van het achterliggende veen. Op een hierbij afgedrukte kaart uit 1647 is de rij van vijf boerderijen te zien, evenwijdig aan de 'warmer wegh,' waarin de Warmonderweg kan worden herkend. De eerste, meest noordelijke is de boerderij van Bremmer. Van de meest zuidelijke is nu alleen nog een voormalige kwekerswoning aanwezig, verscholen achter nieuwere huizen als Rijnsburgerweg 133, die herinnert aan de oorspronkelijke boerderij. Hier zat als laatste agrarisch bedrijf de dahliakwekerij van Ballego. Een afstammeling van deze familie woont er nog steeds. De middelste boerderij, de boerderij waarin op het laatst de bollenkwekerij van Nijssen was gevestigd, is eind twintiger jaren gesloopt voor de aanleg van de Leidse Hout. Hij lag in huidige termen tussen de kleine vijver en de Van Slingelandtlaan. De boerderijen nummer 2 en 4 zijn al voor 1810 verdwenen, toen zij op de kaart niet meer voorkwamen.

Afb. 1 Rechtsboven ligt kasteel Oud-Poelgeest. Schuin daaronder de vijf boerderijen waar nu de Leidse Hout is (fragment Jan Jansz. Douw en Steven Pieterszoon van Brouckhuijsen, 't Hoogheemraedschap van Rhijnland (Leiden), Leiden 1647, Hoogheemraedschap van Rijnland, KDTT A-4276).

Afb. 2 Rechtsboven ligt kasteel Oud-Poelgeest met daarnaast de Mare, nu Haarlemmertrekvaart. Van midden boven loopt schuin naar beneden de huidige Warmonderweg. Het rode vierkantje ten oosten daarvan is de boerderij van Bremmer, gelegen aan de Mare dijk (fragment Floris Balthasars en Balthasar Floriszoon van Bercken-rode, Caertboeck van Rynland (Ambacht Oestgeest), handschrift, 1615, Hoogheemraedschap van Rijnland, KDTT A-4186).

Johannes Bremmer (1900-1977) en zijn echtgenote Helena Johanna Cozijn (1910-1992), gefotografeerd in 1972.

Anders dan de andere vier staat boerderij nummer 1, de boerderij van Bremmer, er al veel langer. Die komt al voor op de oudste kaart van deze streek, uit 1615. Daarop kan ook al de plaats van boerderij nummer 5, nu Ballego, worden ontwaard. Het vermoeden bestaat dat op de plaats van de boerderij van Bremmer al in de Middeleeuwen een voorganger daarvan stond. De huidige gebouwen dateren uit de achttiende en negentiende eeuw.

DE FAMILIE BREMMER

In het begin van de twintigste eeuw was het niet ongevoel dat een boerenknecht van zijn spaargeld vee kocht, dat bij zijn baas op stal of in de wei zette en voor eigen rekening molk. Nam een en ander grotere vormen aan, dan werd daar een financieel arrangement voor getroffen. Had de knecht eenmaal genoeg koeien, dan kon hij proberen een boerderij te pachten om een eigen bedrijf te beginnen. Zo ging het ook met de eerste boer Bremmer. Antonius Hendricus Bremmer was in 1872 geboren in Zoeterwoude. In het begin van de twintigste eeuw woonde hij met zijn grote gezin in Oegstgeest, Haarlemmertrekvaart 2. Dat is een van de huisjes in de Kwaak, aan de oostkant van de Haarlemmertrekvaart, op het rijtje van destijds café Altorf. Dat lag recht tegenover de Kwaakbrug; Piet Altorf was naast caféhouder ook fietsenmaker en botenverhuurder. Toen Bremmer in 1925 genoeg koeien had, kon hij de boerderij pachten die zojuist verlaten was door de familie Van der Putten. Het was de hierboven beschreven boerderij aan de Maredijk, die voortaan de boerderij van Bremmer zou worden genoemd. Deze lag sinds 1920 in Leiden, toen de grens met Oegstgeest bij de Warmonderweg was gelegd. Bremmer kwam met zijn hele gezin. Een van de zoons was

de in 1900 geboren Johannes, die intussen als boerenknecht op Broekweg 5 was gaan wonen, een andere de in 1901 geboren Simon Antonius, die net in 1924 naar Woubrugge was gegaan, ook als boerenknecht. De familie groeide almaar verder, maar de boerderij was ruim genoeg om iedereen te herbergen.

Bremmer was lid van het bestuur van de Maredijkpolder. Zijn naaste buur aan de andere kant van de Maredijk was Leendert Goedhart, later opgevolgd door Jan Treur, op boerderij Melkersrust, aan wie in eerdere afleveringen van dit tijdschrift een artikel is gewijd. De Oegstgeesterweg was er nog niet en Goedhart weidde zijn vee onder meer in de Kikkerpolder, daar waar nu het openluchttheater en de voetbalvelden van UVS en Lugdunum zijn.

De zoons Johannes en Simon Bremmer namen het bedrijf van hun vader over. Johannes trouwde in 1937 met een molenaarsdochter, Helena Johanna Cozijn van de Moppemolen in Rijpwetering. Simon trouwde in 1946. De broers zetten het bedrijf voort tot tenslotte in 1977 Johannes overleed, nadat in 1976 Simon al was gestorven. Simons zoon Simon junior wilde het bedrijf overnemen, heeft dat ook een paar jaar gedaan, maar kon het uiteindelijk niet meer bolwerken. Er was simpelweg geen ruimte meer voor een gezond melkbedrijf.

Dat was het namelijk, een melkveehouderij. Ze verbouwden niets, er was nog geen moestuin. Wel een boomgaard, met zwarte bessen en een prachtige moerbeï, aan de kant van de grote speelweide. Er was alleen maar wei- en hooiland, ruim voldoende voor twee grote gezinnen om van te leven. Er was grond in de latere Leidse Hout. Ze hadden daarnaast het hele gebied tussen de huidige hertenkamp en de Poelwetering in gebruik, waar nu het Diaconessen-

huis staat en de middelbare scholen liggen. En ze hadden het gebruik van het Land van Bremmer. Delen hiervan werden overigens weer aan andere boeren onderverhuurd. Op al dat land graasden 's zomers de koeien en groeide het gras dat 's winters als hooi aan de koeien op stal werd gevoerd. Het was in de zomertijd een bekend gezicht in het dorp: twee keer per dag heen, twee keer per dag terug een Bremmer, op de fiets als hij het afkon met één melkbus vóór op de stang, met paard en wagen of later een handkar als er meer melkbussen aan te pas kwamen.

Behalve koeien hadden ze nog andere beesten: varkens, schapen, soms geiten, en twee of drie paarden voor het transport van hooi en andere zware zaken, zoals volle melkbussen. Zo lang dat duurde.

Want steeds werd er geknabbeld aan de grond van Bremmer. Eind twintiger jaren, kort na hun komst op de boerderij werd begonnen met de aanleg van de Leidse Hout, waardoor de Bremmers hun grond daar kwijt raakten. De gemeente probeerde in 1933 ook de boerderij te kopen, die een andere eigenaar had dan de grond, maar dat mislukte. De vraagprijs van 20 000 gulden was te hoog. De grote klap voor de Bremmers kwam in de jaren '60, toen werd begonnen met de bouw van het Diaconessenhuis en de scholen daar in de buurt. Toen raakten zij het grootste deel van hun grond kwijt, de pacht werd 'gewoon' niet verlengd, compensatie werd niet geboden. De Bremmers hielden slechts het Land van Bremmer over. Het werd daardoor praktisch onmogelijk nog een behoorlijk inkomen uit het bedrijf te halen. De jonge

De boerderij van Bremmer in ongeveer 1975.

Simon probeerde op het laatst nog wel het te redden door ook 's zomers de koeien op stal te houden, maar dat bleek je de beesten niet te kunnen aandoen. Het eerdere experiment met het fungeren als theehuis voor de Leidse Hout, onder de naam 'De Warande,' waartegen het bestuur van de Leidse Hout nog had geprotesteerd vanwege een illegaal aangelegd bruggetje, had evenmin voldoende zoden aan de dijk gezet. De theeschenkerij werd voornamelijk gedreven in een toen nog open deel van wat nu het Koetshuis heet, door een zus van de twee broers.

De moraal werd ook al niet beter doordat de gemeente Leiden meende de sinds mensenheugenis bestaande naam 'Maredijk' ter plaatse te moeten wijzigen in 'Groene Maredijk.' Op zichzelf was het inderdaad zo dat de weg zodanig door de Willem de Zwijgerlaan, de Oegstgeesterweg en de spoorlijn was doorsneden, dat het voor vreemdelingen moeilijk werd te doorgronden waar het laatste (of eerste) eind van de Maredijk zich bevond. Maar hoe erg was dat met alleen de Bremmers als aanwonenden, die daar zelf geen moeite mee hadden? Hun huisnummer mochten ze wel houden. Wat echter na al die eeuwen – in 1980 – nog steeds niet veranderd was, was dat de Bremmers geen aansluiting hadden op gas, elektriciteit, kraanwater en telefoon.

In 1980 gaf de 29-jarige Simon Bremmer de strijd op en emigreerde hij naar Alberta, Canada, waar hij aan de voet van de Rocky Mountains een nieuw veebedrijf begon. Dat bleek geen slechte ruil te zijn. Hij heeft nu zoveel weidegrond dat hij soms een helikopter gebruikt om verdwaald vee op te sporen.

De boerderij van Bremmer, die jarenlang was verwaarloosd en in 1972 gedeeltelijk was ingestort, werd in 1978 alsnog door de gemeente Leiden verworven. Deze gemeente kocht het complex via een tussenpersoon van de Leidse eigenaar F.A.M. Dieben, die slechts aan de gemeente wilde verkopen op voorwaarde dat er daarna geen Bremmers meer zouden komen te wonen. De gebouwen werden in 1985 gerestaureerd (over de kwaliteit daarvan wordt verschillend gedacht) en verdeeld in aparte woonruimten. Deze werden verhuurd aan verschillende mensen, waar onder Riet Bremmer ('ze hebben mij er niet uitgekregen'), die als dochter van Johannes Bremmer op de boerderij is geboren en er nu nog woont. De wagenshuur werd pas in 1990 gerestaureerd en onder de weidse naam 'het Koetshuis' ingericht als bezoekerscentrum voor de Leidse Hout.

BRONNEN

- Gesprekken met de dames Ineke en Riet Bremmer, december 2007/januari 2008.
- Riet van Dort-Clements, *Oude panden en hun bewoners*, OO mei 1988, p. 7.
- Gemeentearchief Oegstgeest, archivaris Carla de Gloppe-Zuijderland.
- Marijke R.W. Teppema, *De Leidse Hout*, OO oktober 2002, p. 14.
- Annerije van der Vliet, *75 jaar Leidse Hout*, Primavera pers, Leiden 2006.

Kasteel Endegeest in beeld gebracht

Kastelen hebben van oudsher tot de verbeelding van de mens gesproken. Hun robuuste uitstraling, maar zeker ook de geheimzinnige sfeer erom heen hebben de fantasie van schrijvers en het verlangen tot weergeven van beeldend kunstenaars altijd geprikkeld. Maar de kunstgeschiedenis leert dat de beweegredenen van schilders om het kasteel als onderwerp te kiezen – en hoè hij dat vervolgens deed – in belangrijke mate te maken hadden met de maatschappelijke, economische en politieke achtergronden van hun tijd.

DOOR JOKE NIEUWENHUIS EN WILLY TORDOIR

Het lijkt zinvol te beginnen met enige algemene opmerkingen en daarna een aantal kunstenaars te introduceren die in de negentiende eeuw actief waren en ook Endegeest verbeeld hebben.

Het denken in de negentiende eeuw werd voor een groot deel beheerst door de geschiedenis, te vergelijken met de mate waarin de rede vóór die tijd een rol speelde. In de achttiende eeuw immers legden kunstenaars hun persoonlijke opvattingen niet in hun werk, maar werden zij beïnvloed door strenge, in Frankrijk geldende academische regels. Ze streefden naar het uitdrukken van eeuwige waarden en dat resulteerde in onpersoonlijke, maar topografisch nauwkeurige afbeeldingen van kastelen en buitenplaatsen, waar welvarende burgers belangstelling voor hadden. Het geld werd in de stad verdiend, maar het oog was gericht op het aantrekkelijke van het buitenleven. Het hoofddoel van de kunstenaar gold zeker het geven van een juist beeld van de wer-

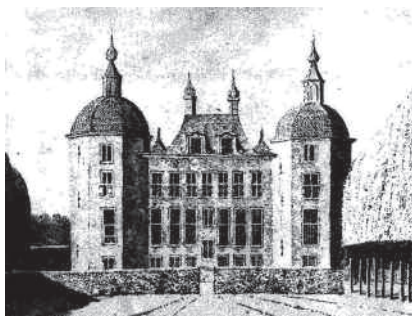
kelijkheid, zoals te zien is op een prentje uit circa 1750 dat wordt toegeschreven aan H. Tavenier (afb. 1).

De verschrikkingen van de Franse Revolutie in 1789 vormden echter een keerpunt in dit denken. Op kunstzinnig gebied kwam men in opstand tegen de rigide voorschriften van de Academie en in Engeland zorgde de industriële revolutie voor veel onrust. Dit drong ook bij ons door en bovendien had het nationale zelfbewustzijn een flinke deuk gekregen doordat de Tiendaagse Veldtocht in 1831 op niets was uitgelopen. Er ontstond een dringende behoefte aan het voeden van een gezamenlijke trots en hoe kon dat beter gebeuren dan door te kijken

naar het roemrijke verleden? De succesvolle Michiel de Ruyter en de moedige gebroeders de Witt werden naast zeventiende-eeuwse kunstenaars en cultuurdragers uit het verleden in de beeldherinnering teruggebracht. Het is niet toevallig dat er in korte tijd standbeelden verschenen van diezelfde De Ruyter (1841 Vlissingen), Rembrandt (1852 Amsterdam) en Laurens Coster (1856 Haarlem). Ook de literatuur droeg haar steentje bij doordat de ene historische roman na de andere verscheen.

In 1854 schreef Jacob van Lennep in het voorbericht van zijn met W.J. Hofdijk geschreven boek *Merkwaardige kasteelen in Nederland* dat hij: 'dit boek wil laten bijdragen aan de ontwikkeling van een nationaal gevoel – men moet prijsstellen op al datgene wat de vaderlandsche geschiedenis helpt vormen en om dat te bereiken moet men al datgene, die oudheden, in een behaaglijken vorm voorstellen en genietbaar maken'. Dus het saamhorigheidsgevoel versterken door het culturele erfgoed zoveel en zo aantrekkelijk mogelijk onder de aandacht te brengen.

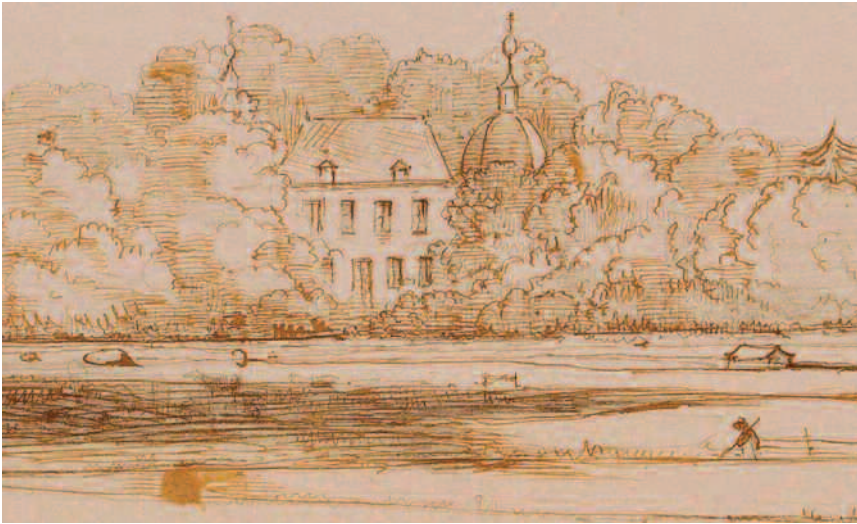
Maar dit terugkijken had ook een keerzijde. Men realiseerde zich dat

Afb. 1 H. Tavenier, achterzijde kasteel Endegeest

Afb. 2 J.L. Cornet, Endegeest, tekening potlood en pen in bruin, 139 x 260 mm, beeldbank Gelders archief.

Afb. 3 J.L. Cornet, *Endegeest*, tekening, potlood en pen in bruin, 140 x 260 mm, beeldbank Gelders archief.

die glorierijke tijd voorgoed voorbij was en dat stemde weemoedig. Kunstenaars probeerden dat gevoel ook in hun werk te leggen en daarmee werd de zakelijke, heldere aanpak losgelaten ten gunste van een nadruk op de eigen, individuele gevoelens en ervaringen. Vooral de natuur bleek een geschikt onderwerp om die stemmingen tot uitdrukking te brengen. Wij noemen dat nu de Romantiek. Tegen deze achtergronden moeten we het werk zien van J.L. Cornet, G.J. Bos, P.J. Lutgers en J.J. Destrée, die allen aandacht aan kasteel *Endegeest* besteed hebben.

JACOBUS LUDOVICUS CORNET (1815-1882)

Hij is de belangrijkste van de vier. Geboren in Leiden stond hij al jong ingeschreven bij de Leidse tekenacademie *Ars Aemula Naturae* waar hij zijn leermeester D.P.G. Humbert de Superville vond. In zijn tekeningen en etsen toont Cornet zich een echte leerling van Humbert: in een sobere en eenvoudige aanpak heeft hij plekje uit zijn eigen omgeving weergegeven en hieronder valt ook de tekening die hij maakte van de oprijlaan van kasteel *Endegeest* met op de achtergrond de poort in het voorgebouw (afb. 2). Uit een foto, genomen kort vóór 1896 blijkt dat de tekening naar de natuur gemaakt is. Het ging

Cornet blijkbaar meer om de weelderigheid van de omgeving dan om het gebouw zelf. Het poëtische, geheel in de lijn van zijn tijd, krijgt nadruk. Uit oogpunt van perspectief neigen de bomen in het midden wat naar elkaar en de schapen op de voorgrond lijken toegevoegd ter verhoging van de landelijke sfeer. We zien een onderdeel van de landschapstuin van *Endegeest*, die in het begin van de negentiende eeuw was aangelegd. Als reactie op de strenge symmetrie van de tuinaanleg in de achttiende eeuw had men meer aandacht voor de natuur zelf gekregen en met doorkijkjes, losse bomen en slingerende paden moest de wandelaar zich in een eeuwenoud landschap wanen. Cornet heeft ook de achterzijde verbeeld (afb. 3). We zien dezelfde aanpak: weinig van het gebouw en de nadruk op het eenvoudige en poëtische. De horizontale lijnen geven een panoramisch effect en nemen de blik mee naar de achtergrond, een vondst die hij waarschijnlijk van de zeventiende-eeuwse meesters heeft overgenomen. De bewerking van het land past in de rustieke sfeer en heeft niets van een aanklacht tegen de zware arbeid zoals dat later wel het geval was bij Millet en Van Gogh.

Maar in zijn schilderwerk toonde Cornet zich een echte vertegenwoordiger van het historicisme. Tijdgenoten hadden veel waardering

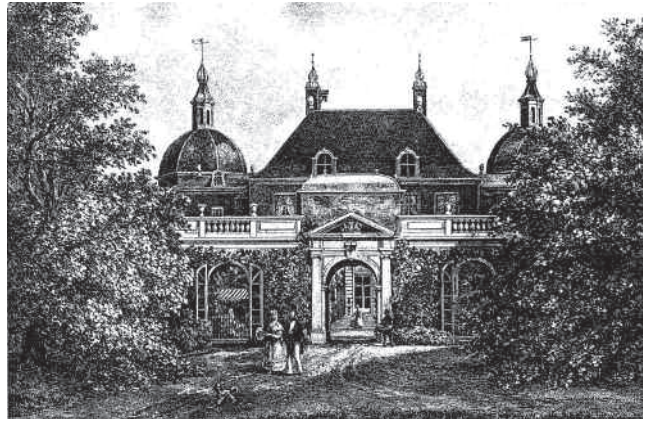
voor de manier waarop hij zeventiende-eeuwse meesters weergaf en imiteerde. Voor zijn schilderij *Paulus Potter tekenend naar de natuur* (De Lakenhal) vertrok hij regelmatig 's morgens om zes uur te voet vanuit Leiden naar het Mauritshuis om Potters *Stier*, die in de negentiende eeuw gold als voorwerp van nationale trots, te bestuderen en delen ervan zelfs te kopiëren. Omdat latere generaties weinig waardering konden opbrengen voor die verering en de geringe eigen inbreng raakten zulke historiestukken van Cornet en zijn tijdgenoten in de vergetelheid. Voor het culturele leven in Leiden is Cornet belangrijk geweest. Hij was zowel directeur van het Prentenkabinet als van *Ars Aemula* en deze laatste instelling is sinds 1859, dankzij zijn vriendschap met Johannes Kneppelhout, de studentschrijver *Klikspaan*, gevestigd aan de Pieterskerkgracht. Bovendien was Cornet betrokken bij de oprichting van De Lakenhal.

GERARDUS JOHANNES BOS (1825-1898)

De industriële revolutie bracht naast onrust ook meer welvaart. Nieuwe lagen van de bevolking kregen door betere opleidingen belangstelling voor kunst en cultuur en omdat schilderijen vaak te kostbaar waren zochten men naar een manier om reproductie in grote oplages te realiseren. De lithografie nam een grote vlucht. Vergeleken met de ets (diepdruk) en de houtsnede (hoogdruk) had deze vlakdruk op steen grote voordelen: snel getekend én afgedrukt en een bijna onbeperkte oplage van goede kwaliteit, wat de prijs ten goede kwam. Geïllustreerde plaats- en streekbeschrijvingen werden populair en kunstenaars speelden hierop in. Zo ook Bos. Hij was een leerling van Cornet en gaf later ook les bij *Ars Aemula* (onder anderen aan Floris Verster). Zijn kleurenlitho van *Endegeest* (afb. 4) lijkt als twee druppels water op de tekening van Cornet met maar één verschil: de toevoeging van de twee kinderen rechts. Het is

Afb. 4 G.J. Bos, *Endegeest*, kleurenlithografie.

Afb. 5 P.J. Lutgers, *Het Huis Endegeest*, lithografie.

Afb. 6 P.J. Lutgers, *Het Huis Endegeest aan de achterzijde*, lithografie

Afb. 7 J.J. Destrée, *Huis Endegeest*, paneel, 260 x 230 mm.

niet zeker, maar het meest logische is dat de leerling de meester heeft gevolgd. Deze litho verscheen in een *Album bevattende eenige afbeeldingen der voornaamste hoofdgebouwen en fraaiste gezigten in en nabij de stad Leiden*. Uit het titelblad blijkt dat Bos alleen de tekening op steen maakte en het in kleur drukken aan een ander overliet.

PETRUS JOSEPHUS LUTGERS (1808-1874)

Deze kunstenaar heeft zich niet beperkt tot Leiden en omstreken. Zijn werkzame periode, bijna vijftig jaar, speelde zich af in Loenen aan de Vecht en alleen al van deze streek zijn 86 gezichten van hem bekend. Vier albums met litho's heeft hij op zijn naam staan, waaronder: *Gezigten in de omstreken van 's Gravenhage en Leyden* uit 1855 waarin ook kasteel Endegeest is opgenomen. Blijkbaar was hij onder de indruk van het gebouw, want zowel de voor- als achterzijde is verbeeld (afb. 5 en 6).

Lutgers heeft gekozen voor een mooie balans tussen cultuur en natuur. De twee schoorstenen in het midden verklaren de bijnaam *het kasteel met de vier torentjes*. In werkelijkheid is het kasteel in zijn geheel vanaf het gekozen standpunt niet te zien, maar de reeksen waren, zoals we hierboven zagen, vooral bedoeld om de romantische landelijkheid te tonen aan de stedelingen.

Tot slot noemen wij de schilder Johannes Josephus Destrée (1827-1888), die vooral in Den Haag werkzaam was en van wie bekend is dat hij vaak in gezelschap van Weissenbruch (1824-1903 Haagse School) in het Haagse Dekkersduin schilderde. Over zijn paneel van Endegeest (afb. 7) is bij ons niet meer bekend dan dat het in 1972 geveild werd bij Mak van Waay en f 850 opbracht. Volgens een notitie in de catalogus was dat 'niet duur'. De compositie vertoont veel gelijkenis

met de litho van Lutgers. Hoewel hierover niets vaststaat, lijkt het ons logischer dat Destrée gewerkt heeft naar Lutgers en niet omgekeerd. De grote verspreiding van de albums maakt die veronderstelling aannemelijk.

BRONNEN

- R.E.O. Ekkart, *Van Willem Mieris tot Cornet*, in *Kunst en historie rondom 'Ars Aemula Naturae'*, Leiden 1974.
- Jan Dröge, *Kasteel Endegeest*, Leidsche Historische reeks 8, 1993.
- E. Tholen, *Het Museum van Fraaije Kunsten voor de Academische Jongelingschap der Leidsche Hoogeschool*, in *Het Leids Prentenkabinet, Leids Kunsthistorisch Jaarboek 9*, 1994.
- Erik P. Löffler, 'Kastelen en landhuizen in de Nederlandse kunst', in *Kastelenstichting Holland en Zeeland*, Jaarboek 2005.
- Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie (RKD) Den Haag.

Verenigingsnieuws

Afscheid secretaris Margriet Lugt

FOTOGRAFIE: THEO WAND

Margriet Lugt heeft voor de VOO bijna 100 vergaderingen voorbereid en genotuleerd. Op de Algemene Ledenvergadering van 13 oktober zit ze voor de laatste keer achter de bestuurstafel.

Wanneer Margriet Lugt de zaal op verzoek van de voorzitter kort verlaat, stemmen alle aanwezigen unaniem in met het voorstel van het bestuur om Margriet te benoemen tot erelid van de Vereniging.

Margriet is volkomen verrast. In de ruim 8 jaar dat zij secretaris was is het haar nog nooit gebeurd dat zij niet op de hoogte was van wat er in de Vereniging op handen stond. Zij was, zoals de voorzitter het verwoordde, al die jaren 'het oog van de storm'; van alles op de hoogte, daadkrachtig, doortastend.

Naast een boeket bloemen krijgt Margriet als afscheidscadeau van de Vereniging ook 'bloemen voor aan de muur'; een collectie aquarellen, de 4-seizoenen uitbeeldend, van de hand van de Oegstgeester kunstenaar Albert Labordus.

Dit alles vindt plaats onder de muzikale klanken van cello en fagot, ten gehore gebracht door respectievelijk Lútsen de Vries en Christiaan Vogels, leden van het Nederlands Studenten Orkest, waarvoor Margriet actief is.

Een eerste woord van de nieuwe secretaris Bernadette Straetmans en een laatste woord van de scheidende secretaris.

Samenvatting van de najaarslezing

Op 13 oktober vond de jaarlijkse VOO-najaarslezing plaats waarbij een groot aantal leden aanwezig was. Jasper de Bruin, archeoloog, hield een boeiend verhaal over bewoning.

Hieronder een korte samenvatting van de lezing.

DOOR JASPER DE BRUIN

In 2009 en 2010 heeft de Leidse faculteit der Archeologie in Oegstgeest op grote schaal opgravingen uitgevoerd ter hoogte van de Merovingische nederzetting (500-700 n.Chr.) in Nieuw-Rhijngest. Het onderzoek, dat een voortzetting is van de opgravingen in eerdere jaren, vindt plaats in het kader van de veldopleiding van de eerstejaarsstudenten. Aanleiding van het onderzoek is de ontwikkeling van het Bio Science Park van de Universiteit Leiden, waardoor opgraven nu noodzakelijk is.

Bij beide periodes van veldonderzoek werd verspreid over het terrein opgegraven. In het zuidelijke deel van het terrein werd een oude waterloop aangetroffen. Op basis van het onderzoek kan gesteld worden dat het hier om een zijtak van de Rijn gaat, met een maximale breedte van 10 meter. De geul was aan de nederzettingzijde beschoeid met een aantal rijen, dicht op elkaar staande, houten palen. Op enkele plaatsen is ook vlechtwerk als beschoeiing gebruikt. Er konden minimaal twee fasen worden onderscheiden. Direct achter en tussen deze beschoeiingen zijn enkele vrijstaande palen aangetroffen, die mogelijk als meerpalen kunnen worden geïnterpreteerd. In de beschoeiingen zijn op enkele plaatsen openingen gelaten. Op deze plaatsen is de oever enigszins uitgegraven, waardoor het steile talud van de oever een veel geleidelijker verloop kreeg. Mogelijk kunnen deze locaties gebruikt zijn om schepen de oever op te trekken. Na het deels dichtslibben van deze

waterloop werd een brug aangelegd, met een breedte van ongeveer 2 meter en een maximale lengte van een meter of tien. Deze brug kan gebruikt zijn om de drassige laagte van de geul over te steken. Aan de overzijde van deze waterloop zijn geen archeologische sporen aangetroffen.

Ook werden diverse gebouwplattegronden opgegraven, zoals boerderijen en bijgebouwen. In de omgeving van de gebouwen bevonden zich afvalkuilen, hekwerken en waterputten. De waterputten zijn in de meeste gevallen bekist met houten palen, planken en afgedankte (wijn?)tonnen. Een deel van de planken is secundair gebruikt; in de meeste gevallen gaat het om vermoedelijk scheepshout. Deze vondsten, in combinatie met de geul met beschoeiingen, rechtvaardigen een interpretatie van handelsnederzetting op deze locatie. Het vondstmateriaal omvat aardewerk, fragmenten natuursteen, enkele metalen voorwerpen en vooral veel botmateriaal. Het feit dat er relatief weinig aardewerk is gevonden komt door het gebruik van houten vaat-

Jasper de Bruin met eerstejaars.

werk in de Merovingische periode. Dit vaatwerk wordt soms teruggevonden in de waterputten op het terrein.

De vondsten geven ook aanwijzingen voor allerlei ambachtelijke activiteiten. Zo zijn er aanwijzingen voor metaalbewerking, de fabricage van schoenen, het maken van barnstenen kralen en de vervaardiging van herts-hoornen kammen.

De bewoning heeft zich in de loop der tijd over het terrein verspreid. De oudste grondsporen en vondsten zijn aangetroffen in het noordoostelijke deel van het terrein, ter hoogte van het huidige Corpuseum. Het gaat om vondstmateriaal uit voornamelijk de zesde eeuw. De vondsten wijzen vooral op een agrarische functie van de nederzetting. In de loop van de tijd lijkt het accent van de bewoning zich naar het zuiden te verleggen. Mogelijk heeft men hier gewoond tot in de achtste eeuw. Ook uit de tiende eeuw zijn vondsten en gebouwen aangetroffen, maar of er sprake is van continue bewoning is momenteel nog niet duidelijk. Het lijkt er wel op dat de bewoners de zich steeds verleggende Rijnbedding(en) hebben gevolgd. Slibde een rivierarm dicht, dan ging men weer bij de volgende, op dat moment actieve, rivierarm wonen.

Samenvattend kan gesteld worden dat het gaat om een nederzettingsterrein met bewoning uit de zesde, zevende en achtste eeuw, dat zich ontwikkelt van agrarische nederzetting in de zesde eeuw tot handelscentrum in de zevende en achtste eeuw. Het karakter van de bewoning uit de tiende eeuw is nog onduidelijk.

Het onderzoek wordt momenteel uitgewerkt door de Universiteit Leiden. Het is de bedoeling dat het eerste verslag van de opgravingen van 2009 dit jaar wordt gepubliceerd.

De achterpagina van dit tijdschrift wordt gebruikt om een bijzonder moment van het afgelopen halfjaar in beeld te brengen. Dat kan van alles zijn: een door de Vereniging Oud Oegstgeest ontvangen schenking, zoals een foto, een schilderij of een briefwisseling; een opmerkelijke verbouwing van een huis; een 100-jarige Oegstgeestenaar; een verenigingsjubileum. Alles kan 'In Beeld' gebracht worden zolang het maar iets met de historie van ons dorp te maken heeft.

In Beeld

1936. Foto: archief familie J.J. Kuypers-Pel.

Een aantal bewoners van de Julianalaan in Oegstgeest wisten het zeker: ooit had er een bankje gestaan rondom de oude plataan die op de kruising van de Julianalaan en de Koninginnelaan staat. Wanneer het bankje er gestaan had, was niet duidelijk. Wel dacht men zich te herinneren dat het in delen ooit nog naar het Bos van Wijckerslooth is verplaatst.

In het fotoarchief van de Vereniging Oud Oegstgeest werden een aantal foto's gevonden, waarop de oude bank te zien is. Een betonnen bankje,

met ornamenten versiert, rondom een nog jonge plataan. De bewoners startten het initiatief om een bankje rondom de boom terug te laten

30 april 2010. De nieuwe bank wordt door de buurtbewoners officieel in gebruik genomen onder het genot van koffie en oranjegebak.

komen. Met ondersteuning van het Oranjerfonds en medewerking van de Gemeente Oegstgeest was het op Koninginnedag zover.

Hebt u iets dat u graag 'In Beeld' wilt brengen? Stuur dan een bericht aan de redactie: Julianalaan 5, 2341 EN Oegstgeest of mail naar redactie@oudoegstgeest.nl